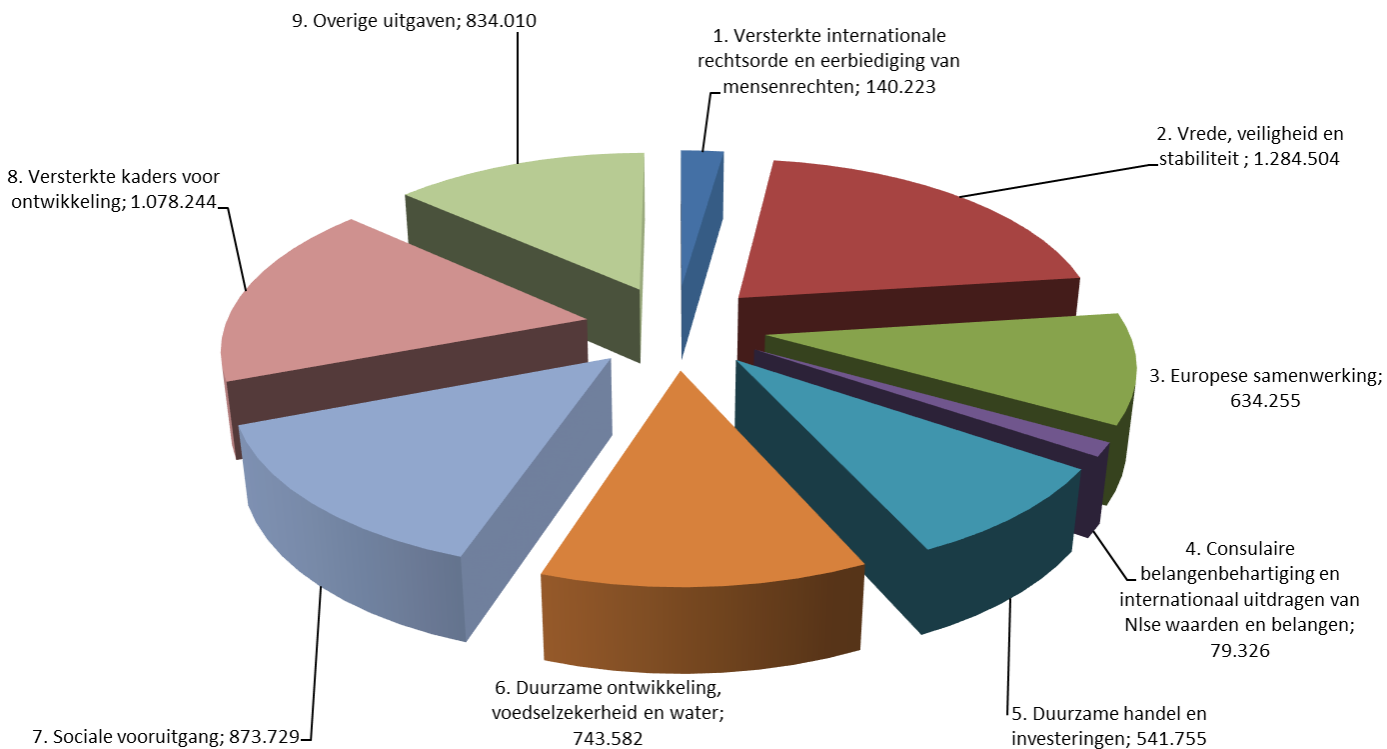

Jaarverslag 2018
Homogene Groep Internationale Samenwerking

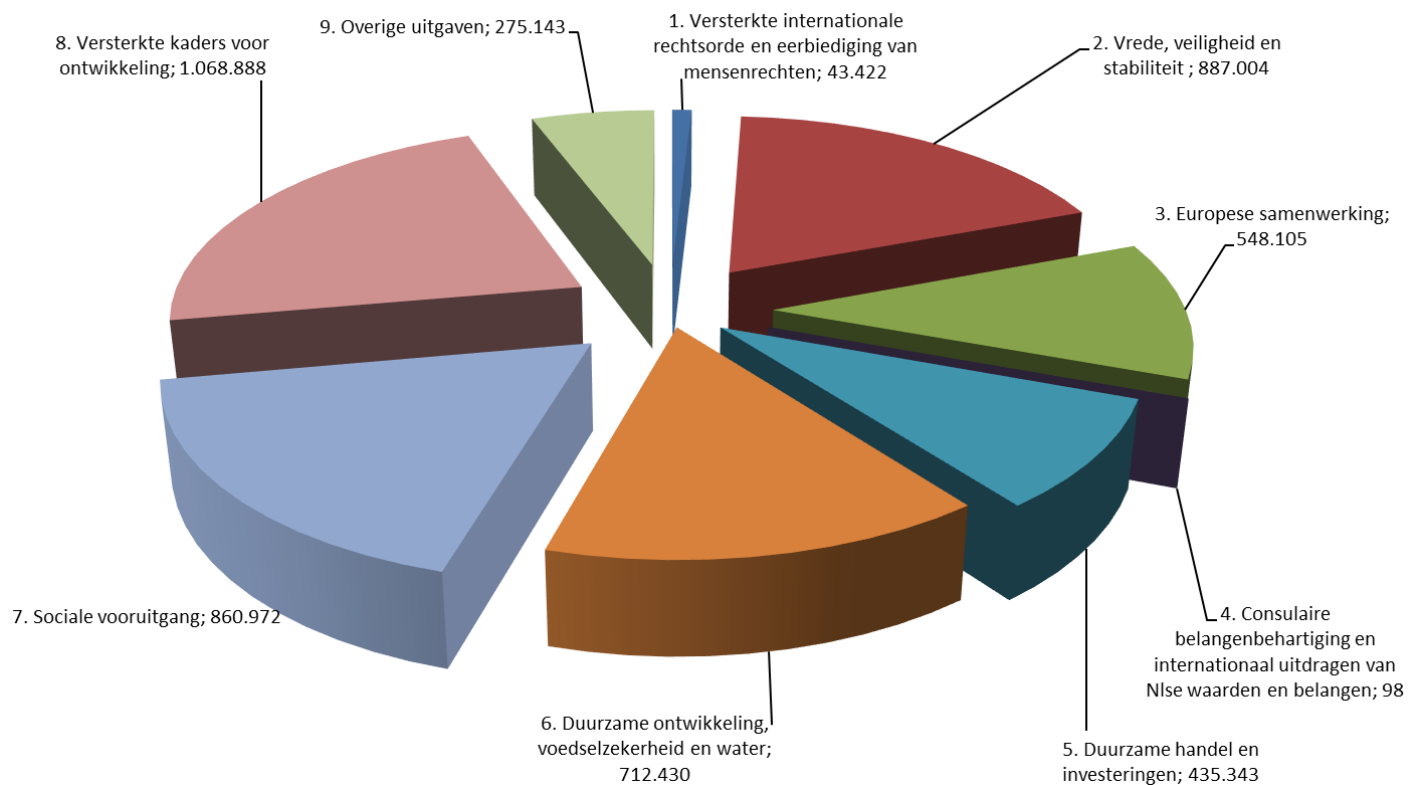
1. Totale HGIS-uitgaven 2018 naar beleidsthema (bedragen x EUR 1 000)

Totaal EUR 6.209,6 miljoen

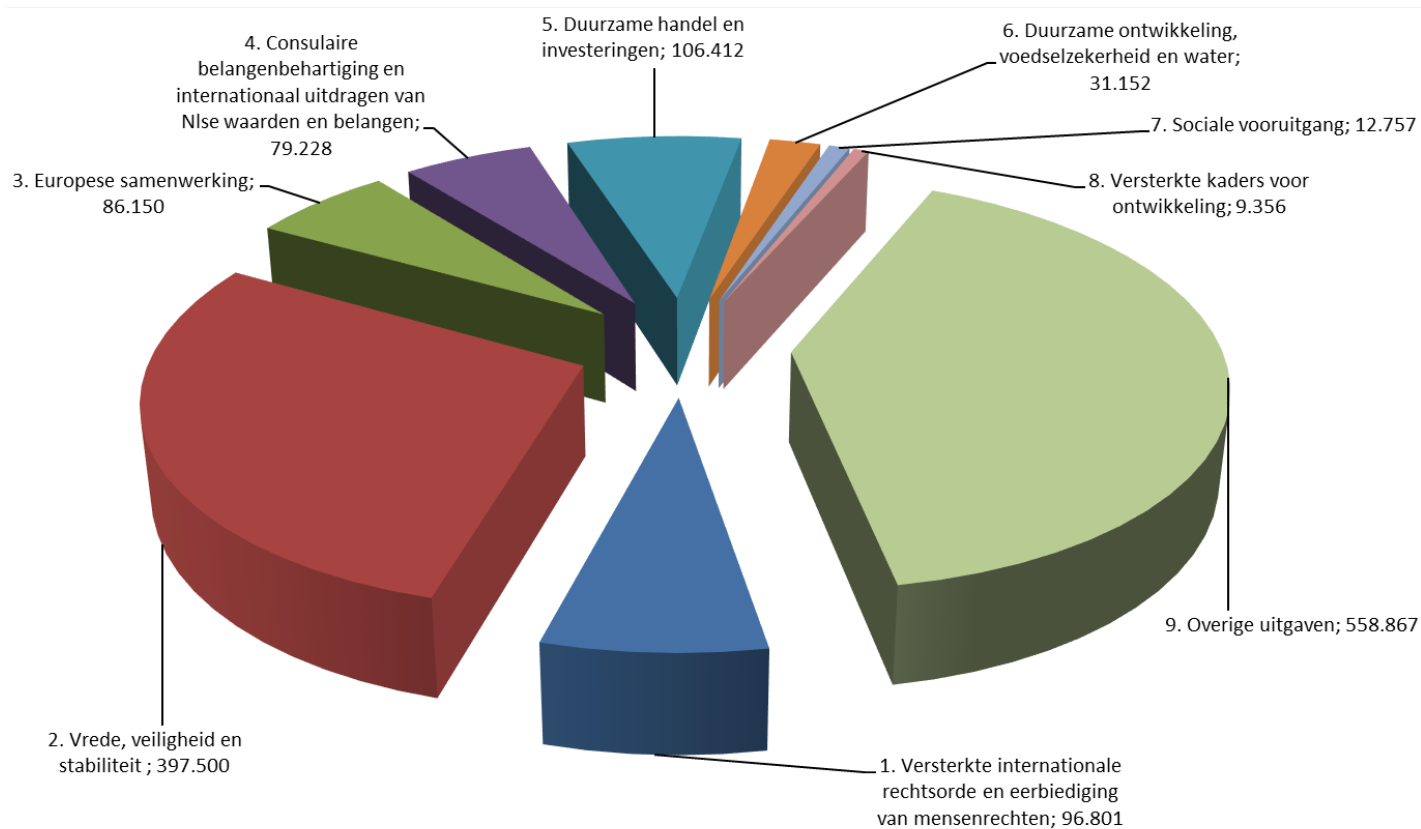
2. ODA-uitgaven 2018 naar beleidsthema (bedragen x EUR 1 000)

Totaal EUR 4.831,4 miljoen

3. Non-ODA uitgaven 2018 naar beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

Totaal EUR 1.378,2 miljoen

Inhoudsopgave
HGIS-jaarverslag 2018

1. Leeswijzer.....	6
2. Beleidsverslag 2018.....	8
HGIS Toelichting per beleidsthema.....	14
Bijlage 1a. De HGIS-uitgaven 2018 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1 000)	34
Bijlage 1b. HGIS-ontvangsten 2018 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1 000)	39
Bijlage 2. De ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1 000)	40
Bijlage 3. ODA-prestatie 2018 (bedragen x EUR 1 000)	42
Bijlage 4. ODA-uitgaven 2018 in partnerlanden (hulprelaties en overgangsrelaties) en regionale programma's	43
Bijlage 5. Non-ODA uitgaven 2018 per beleidsthema (bedragen x EUR 1000)	48
Bijlage 6: Internationale klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2018.....	50
Bijlage 7: Internationale inspanningen op asiel en migratie 2018	53

1. Leeswijzer

De Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) is een budgettaire constructie binnen de Rijksbegroting. Internationale samenwerking is de combinatie van alle activiteiten van de Rijksoverheid die betrekking hebben op het buitenland. Het betreft samenwerking met de EU-lidstaten, multilaterale instellingen, overige ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden. De uitgaven aan deze activiteiten staat op de begrotingen van een aantal departementen. De HGIS bundelt de uitgaven van de verschillende departementen op het gebied van internationale samenwerking en illustreert zo de onderlinge samenhang. De HGIS is een belangrijk instrument bij de realisatie van een geïntegreerd en coherent buitenlands beleid. De minister van Buitenlandse Zaken is coördinator van het buitenlandbeleid en heeft daarmee een zelfstandige rol ten aanzien van de HGIS uitgaven.

Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Waar deze begroting spreekt over 'Nederland' of 'Nederlands' wordt daarmee bedoeld: '(van) het Koninkrijk der Nederlanden', tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals het EU-lidmaatschap en ontwikkelingssamenwerking.

De budgetten in de HGIS-nota 2018 zijn gebaseerd op de Miljoenennota 2018 zoals die door het kabinet op Prinsjesdag 2017 is gepresenteerd. Op basis van de begrotingssystematiek spiegelt het HGIS-jaarverslag 2018 in principe de HGIS-nota voor 2018. Het jaar 2018 betrof het eerste volledige regeringsjaar van het kabinet Rutte III.

Het HGIS-jaarverslag 2018 gaat beknopt in op de activiteiten en de resultaten die in 2018 met de HGIS-middelen zijn gerealiseerd. Per beleidsthema wordt vervolgens een financieel overzicht opgenomen waarin de mutaties die betrekking hebben op het beleidsthema zijn weergegeven. Voor de artikelen zijn verschillen in de realisatie (kolom mutaties) ten opzichte van de vastgestelde ontwerpbegroting vanaf 10% op artikelonderdeel niveau toegelicht, met een ondergrens van EUR 3 miljoen. De toelichtingen zijn afkomstig uit de jaarverslagen van de verschillende ministeries en beogen een toelichting op hoofdlijnen te geven. Meer gedetailleerde informatie is terug te vinden in de afzonderlijke jaarverslagen.

De tabellen van het HGIS-jaarverslag bevatten per jaar een overzicht van de totale uitgaven. Daarbij wordt ook aangegeven hoeveel hiervan kwalificeert als ODA (*Official Development Assistance*). Op deze wijze wordt inzichtelijk hoeveel de totale ODA uitgaven zijn en bij welke departementen deze uitgaven zijn ondergebracht. Het merendeel hiervan is opgenomen op de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Het verslag wordt afgesloten met een aantal bijlagen. Deze omvatten: de totalen per begrotingshoofdstuk, een uitsplitsing in ODA en non-ODA HGIS uitgaven, de ODA-prestatie over het jaar 2018, een overzicht van de ODA uitgaven in hulprelatie- overgangsrelatie- en exitlanden, een overzicht van de publieke klimaatuitgaven in 2018 voor ontwikkelingslanden en tot slot de internationale inspanningen op asiel en migratie in 2018.

Departementale wijzigingen

In 2018 hebben zich de volgende departementale wijzigingen voorgedaan:

- Met het aantreden van Rutte III is per 2017 het Ministerie van Economische Zaken (EZ) opgesplitst in het Ministerie van Economische Zaken & Klimaat (EZK) en het Ministerie van Landbouw, Natuur & Voedselkwaliteit (LNV). Ten tijde van het opstellen van de HGIS-nota 2018 waren deze namen echter nog niet gewijzigd. Het HGIS-jaarverslag is een afspiegeling van de HGIS-nota 2018 en hierdoor wordt de oude naamgeving van het Ministerie Economische Zaken aangehouden. Dit is ook in overeenstemming met de EZ-begroting die voor 2018 zowel de begrotingsstaten van EZK als LNV bevat. Hierbij vallen EZ beleidsartikelen

1 tot en met 5 onder EZK en artikelen 6 en 8 onder LNV. Daarnaast is beleidsartikel 7 'groen onderwijs' elders ondergebracht namelijk bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

2. Beleidsverslag 2018

Een kleine maand na het verschijnen van de begrotingen, op 10 oktober 2017, werd het Regeerakkoord '[Vertrouwen in de toekomst](#)' gepresenteerd van het kabinet Rutte III, waarin duidelijke ambities zijn neergelegd op het gebied van migratie, veiligheid, economische groeikansen en Europa. Dit is verder uitgewerkt in diverse beleidsnota's en brieven, waaronder de [Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie 2018-2022](#), de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de [integrale migratieagenda](#). Samen met onder meer de [Defensienota](#) en de [Staat van de Europese Unie](#), vormden deze nota's de basis voor de buitenlandse inzet van dit kabinet.

Een wereld in verandering

De macht en het initiatief verschoven deels naar landen die met een andere blik naar de wereld kijken. Rusland, maar ook landen als China en Iran namen een steeds assertievere houding aan. De multilaterale wereldorde zoals we die hebben opgebouwd sinds de Tweede Wereldoorlog is verder onder druk komen te staan. Ook trad de VS uit een aantal internationale akkoorden en instituties. Universele waarden, zoals op het gebied van mensenrechten, zijn niet meer zo vanzelfsprekend als voorheen. Een aantal factoren bleef onveranderd. De politieke impasse in Libië duurde voort. Er was nauwelijks vooruitgang bij de implementatie van de zogenoemde Minsk-akkoorden, die moeten leiden tot een einde aan het conflict in het oosten van Oekraïne. Intussen bleef het ook aan de grenzen van het Koninkrijk, zowel in de EU als in de Caribische delen, instabiel. De crisis in buurland Venezuela duurt voort, net als de verschrikkelijke burgeroorlog in Jemen, de grootste humanitaire crisis in de wereld.

Er zijn gelukkig ook positieve punten te benoemen. Zo is er, mede dankzij Nederlandse inzet, de afgelopen vier jaar veel voortgang geboekt in de strijd tegen ISIS, werden tijdens de internationale klimaatop in Katowice (Polen) afspraken gemaakt om de Verklaring van Parijs te implementeren, werd de irreguliere migratie vanuit Noord-Afrika naar Europa in 2018 verder teruggedrongen, vond in Armenië en Ethiopië een democratische transitie plaats en besloten Turkije en Nederland in juli 2018 na overleg op politiek niveau om de diplomatieke betrekkingen [te normaliseren](#). Ook ons lidmaatschap van de VN-veiligheidsraad was een succes.

2.1 Nederlandse inzet in het buitenland

2018 Voor Nederland, wereldwijd-actieve diplomatie voor een veilige, welvarende, rechtvaardige en duurzame wereld

Dat deden we door het bouwen van coalities met mondiale strategische spelers en door kritische dialoog met landen waarmee we van mening verschillen. Juist in tijden van oplopende spanningen is een dialoog, zowel in bilateraal als multilateraal verband, noodzakelijk. Dit geldt bijvoorbeeld voor [Rusland](#), waarmee de diplomatieke relatie als gevolg van verschillende gebeurtenissen onder druk is komen te staan. Ook toen Venezuela in januari 2018 eenzijdig de grens sloot met de Koninkrijksdelen Aruba, Curaçao en Bonaire, is gekozen voor een strategie van stille diplomatie en dialoog.

We organiseren handelsmissies en we investeren in vrede, veiligheid en stabiliteit. Dat doen we bijvoorbeeld door middel van 3D-missies (3D staat voor *Development, Diplomacy and Defence*), zoals de missies in Afghanistan en Mali. Wij investeren in bilaterale betrekkingen met landen via onze posten en via ministeriele bezoeken, zodat er ook ruimte is om kritische vraagstukken aan de orde te stellen.

Postennet

Om onze belangen in de wereld nog beter te kunnen behartigen, investeerde het kabinet in 2018 in de buitenlandse dienst: daar zitten de mensen die de risico's en de kansen in het buitenland voor het Koninkrijk signaleren. Mensen die dankzij hun netwerken weten wat er speelt en hoe Nederlandse belangen veiliggesteld kunnen worden. In het [Regeerakkoord](#) werd EUR 10 miljoen extra beschikbaar gesteld voor de uitbreiding en versterking van het Nederlandse netwerk van ambassades, consulaten en permanente vertegenwoordigingen bij internationale organisaties. Dit bedrag zal de komende jaren oplopen tot EUR 40 miljoen extra per jaar. Het uitgangspunt daarbij is dat de beschikbare extra middelen worden ingezet op die thema's die alle Nederlanders ten goede komen. Zoals het bevorderen van een stabiele en duurzame economie, terugdringen van irreguliere migratie en het vergroten van de veiligheid – ook in cyberspace.

Klimaatafspraken

Dat multilaterale samenwerking hard nodig blijft, bewijst klimaatverandering. Deze samenwerking werd gevonden in de in de wereldwijd overeengekomen *Sustainable Development Goals* (SDGs). Zowel nationaal als internationaal heeft Nederland zich in 2018 ingezet om te komen tot ambitieuze klimaatafspraken. Tijdens de internationale klimaatop in Katowice, werden afspraken gemaakt om de Verklaring van Parijs te implementeren. Omdat het in het Nederlands belang is dat ook anderen hun klimaatambities verhogen, werd een klimaatcampagneteam opgericht om de lobby daarvoor rijksbreed te organiseren. Samen met andere ambitieuze landen wil Nederland andere landen bewegen tot meer actie en tot vastlegging van ambitieuze klimaatvoornemens in de nieuwe klimaatplannen ("*Nationally Determined Contributions*") die in 2020 moeten worden ingediend bij de VN. Nederland neemt het voorzitterschap van het NDC Partnerschap voor twee jaar op zich samen met Costa Rica. Binnen de EU is het doel verhoging van de reductiedoelstelling naar 55 procent in 2030.

Water

Het *High-Level Panel on Water*, waarin de minister-president de grote aanjager was voor de betere waardering van water, startte in 2018 een wereldwijde campagne om water-gerelateerde SDGs hoger op de agenda te krijgen. Zo is een initiatief gelanceerd om de waarde van water beter in politieke besluitvorming te reflecteren (*Valuing Water*). Het kabinet heeft een samenwerking met de Unie van Waterschappen opgezet voor samenwerking met lokale waterbeheerders. Zoals gesteld in de [beleidsnota](#) leveren Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen een belangrijke bijdrage aan de bestrijding van honger en ondervoeding en verbetering van de landbouwproductie. De Nederlandse kennis en ervaring in de watersector wordt ingezet voor verduurzaming van waterbeheer, drinkwater- en sanitaire voorzieningen in de focusregio's.

Europa

Net als in 2017, vormde de vormgeving van de Britse uittreding uit de Europese Unie (EU) ook in 2018 één van de belangrijkste uitdagingen voor de Europese samenwerking. Bij de onderhandelingen over een ordelijke uittreding en de toekomstige relatie van de EU met het Verenigd Koninkrijk heeft Nederland op EU-niveau steun gezocht voor de Nederlandse speerpunten. De Nederlandse inzet heeft bijgedragen aan de op 14 november 2018 bereikte overeenstemming tussen de onderhandelaars van de EU en het Verenigd Koninkrijk over een [conceptterugtrekkingsakkoord](#) en over een schets van de [politieke verklaring](#) over het kader van de toekomstige betrekkingen met het VK waarin het Nederlandse belang goed tot zijn recht komt.

In het verlengde van de Brexit-onderhandelingen stond de Nederlandse positionering in de EU in 2018 in het teken van post-Brexit coalitievorming. Het kabinet heeft zich ingezet voor een [sterke positionering van Nederland](#) binnen de EU, onder meer door het bouwen aan [nieuwe coalities](#). Ook heeft Nederland ingezet op vroegtijdiger beïnvloeding van de EU-instellingen en voldoende Nederlanders [werkzaam bij de EU-instellingen](#).

Instabiliteit en veiligheid: brede invulling veiligheidsinzet

Ook is het kabinet in 2018 een maatschappelijke discussie gestart over het gegeven dat [de nieuwe veiligheidscontext een herijking vereist](#), waarbij Europa en het westen zichzelf beter equiperen om de internationale rechtsorde te kunnen beschermen met (militaire en economische) machtsmiddelen.

De veranderende veiligheidsdreiging, vergt ook hernieuwde focus op de collectieve verdedigingstaak van de NAVO. Tijdens de NAVO Top van juli 2018 spraken bondgenoten af geloofwaardige nationale plannen op te stellen over [verhoging van defensie-uitgaven](#) richting de 2%. De schending door Rusland van het INF-verdrag vergroot het belang van het nucleaire beleid van de NAVO waarbij Nederland streeft naar een balans tussen [nucleaire afschrikking en wapenbeheersing](#). De EU neemt meer eigen verantwoordelijkheid voor [veiligheid](#) en [defensie](#), o.a. door samenwerking bij de ontwikkeling van schaarse defensie-capaciteiten.

Mensenrechten

Nederland heeft in 2018 ingezet op versterking en bescherming van mensenrechten. Het kabinet heeft een [geactualiseerd beleid](#) gepresenteerd in lijn met het regeerakkoord met een focus op de volgende prioritaire thema's: vrijheid van meningsuiting (off- en online), vrijheid van religie en levensovertuiging, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, gelijke rechten voor lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender en intersekse personen (LHBTI's) en de bevordering van de internationale rechtsorde/strijd tegen straffeloosheid. Het Mensenrechtenfonds is hiervoor opgehoogd met EUR 7,4 miljoen in 2018.

Syrië en Irak

Ondanks de vooruitgang die in Syrië is geboekt in de strijd tegen ISIS, waren de [vooruitzichten op een duurzame oplossing](#) voor de burgeroorlog eind 2018 niet gunstig. Het Syrische regime, onder leiding van Bashar al-Assad, heeft met steun van zijn bondgenoten Rusland en Iran grote delen van het land opnieuw in handen gekregen en zijn machtspositie verstevigd. De noordwestelijke provincie Idlib is [het laatste grote oppositiebolwerk](#). Binnen de complexe context in Syrië richtte [het Nederlandse beleid](#) zich in 2018 op ondersteuning van vreedzame politieke transitie, militaire steun in de strijd tegen ISIS, humanitaire steun voor de noodlijdende bevolking, stabilisatie van gebieden onder controle van gematigde oppositie en het tegengaan van straffeloosheid.

Politiek bleef Nederland inzetten op een geloofwaardige transitie in overeenstemming met [Veiligheidsraadresolutie 2254](#), want alleen een politieke oplossing kan leiden tot duurzame vrede in Syrië. In de VN-Veiligheidsraad heeft het Koninkrijk in verschillende bijeenkomsten getracht bij te dragen aan [de-escalatie](#) van het [conflict](#) in [Syrië](#), het verbeteren van humanitaire toegang en accountability. De [humanitaire noden](#) in Syrië zijn enorm. Naast het politieke proces ondersteunt Nederland ook de zogenoemde [track II-initiatieven](#): vertrouwelijke gesprekken tussen private partijen (w.o. experts) aan beide zijden van het conflict die tot doel hebben partijen nader tot elkaar te brengen.

Multilateralisme en coalities

Toenemend protectionisme en de opkomst van staatsgeleide economieën, zoals China, die door middel van ondoorzichtige staatssubsidies het gelijke speelveld zowel in de EU als in derde markten ondermijnen, zetten het internationale vrijhandelssysteem onder druk. Rusland gebruikte in 2018 voor de twaalfde keer zijn veto in de VNVR over Syrië. Nederland heeft zich samen met andere Europese landen, ingezet voor het verbeteren en versterken van het multilaterale stelsel. Minister-president Rutte pleitte daarbij tijdens de [Algemene Vergadering van de VN in september 2018](#) voor een constructief multilateralisme waarbij landen samenwerken bij het gezamenlijk oplossen van de globale uitdagingen van deze tijd. Nederland werd, na deelname aan de G20-top in Duitsland in 2017, ook door G20-voorzitter Argentinië uitgenodigd om deel te nemen aan de G20 en de [G20-top in Buenos](#)

[Aires op 1 december 2018](#). Deze G20-deelname is aangegrepen om, samen met andere Europese landen, het belang van effectieve multilaterale samenwerking te onderstrepen op mondiale kwesties als het realiseren van duurzame inclusieve economische groei, handel, klimaat en migratie.

Zetel VN-Veiligheidsraad: strategische kansen voor Nederland

Nederland, Aruba, Curacao en Sint Maarten hebben het afgelopen jaar de belangen van het Koninkrijk vertegenwoordigd op het gebied van internationale vrede en veiligheid in de Veiligheidsraad (VN-Veiligheidsraad). De [Nederlandse inzet](#) was gericht op veiligheid voor burgers, voorkomen en beslechten van conflict en een VN-Veiligheidsraad die vooruitkijkt. Dit heeft onder meer geleid tot:

- [de versterking van het mandaat van de missie in Irak](#);
- een [nieuw MINUSMA-mandaat](#) dat de missie in Mali opdracht geeft meer aandacht te besteden aan o.a. mensenhandel en smokkel van irreguliere migranten en de impact daarvan op de veiligheid;
- het vergroten van de impact van de [Noord-Korea sancties](#) door sanctie-ontduiking tegen te gaan, het diplomatieke proces te faciliteren en negatieve humanitaire consequenties in te perken.
- [de resolutie over Conflict and Hunger](#) die uithongering als oorlogswapen strafbaar stelt;
- het VN actieplan voor betere vredesoperaties (Actionplan for Peacekeeping) dat door Secretaris-Generaal Guterres werd gelanceerd bij [Open Debat onder leiding van minister-president Rutte](#) en waarvoor in september – opnieuw in het bijzijn van premier Rutte en SG Guterres – brede steun werd uitgesproken. De door het Koninkrijk geïnitieerde resolutie over versterking van de rechtstaat-component in vredesmissies draagt bij aan de implementatie van het actieplan.
- We hebben een recordaantal vertegenwoordigers uit het maatschappelijk middenveld en conflictgebieden, met name vrouwen, uitgenodigd om de Veiligheidsraad te brieven.

Zie voor een vollediger terugkoppeling van het jaar in de VNVR de [brief](#) van de minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer.

Cyber- en internbeleid: Nederland in de voorhoede

De weerbaarheid van Nederland tegen kwaadaardige cyberoperaties is [vergroot](#) door actieve deelname in internationaal gecoördineerd diplomatiek [optreden](#) tegen een [cyberaanval](#) op de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW). Nederland gaf in dat kader een impuls aan de eigen diplomatieke responscapaciteit en daarnaast aan de EU-responscapaciteit aan de hand van de verdere [operationalisering](#) van de door Nederland geïnitieerde EU *cyber diplomacy toolbox*.

2.2 Gecombineerde agenda voor Hulp, Handel en Investeringen

Sustainable Development Goals

Met het bijeenbrengen van de agenda's voor hulp en handel is synergie gecreëerd tussen ontwikkelingssamenwerking en het verdienvermogen van Nederland. Gesterkt door de groeiende economische kansen zette Nederland zich in 2018 in om handelsketens te verduurzamen en maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) verder aan te moedigen. De SDGs vormen het kader van de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#). Nederland zet hiermee een sterke en coherente beleidsagenda neer voor de hedendaagse mondiale uitdagingen. Daarin worden keuzes gemaakt op basis van Nederlandse belangen, doelen en meerwaarde.

Gender & SRGR

SDG 5 - gendergelijkheid en versterkte positie voor meisjes en vrouwen - vormt een rode draad in het Nederlandse buitenlandbeleid. In de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) is internationaal genderbeleid dan ook voor het eerst opgenomen en vertaald naar alle beleidsterreinen. Nederland heeft zich gedurende 2018 in de VN ingezet voor de bescherming van vrouwen in conflictsituaties en de versterking van hun rol in conflictpreventie en -beslechting. Dit resulteerde onder andere in aandacht voor gendergelijkheid in mandaatverlengingen voor VN-vredesmissies. Ook inzet in genderspecifieke programma's als *Funding Leadership Opportunities for Women, Leading from the South* en Nationaal Actieplan 1325 hebben honderden vrouwenrechtenorganisaties en ngo's ondersteund voor meer invloed en zeggenschap van vrouwen op politiek, sociaal en economisch gebied, waaronder in situaties van geweld en conflict.

Verder zijn seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) en gender beter geïntegreerd in de Nederlandse humanitaire inspanningen. De Nederlandse inzet op randvoorwaarden voor seksuele en reproductieve gezondheid heeft er onder andere aan bijgedragen dat UNESCO nieuwe richtlijnen voor seksuele voorlichting heeft aangenomen. In 2018 vond ook de tweejaarlijkse wereldwijde aidsconferentie plaats in Amsterdam. Hier stond onder andere het belang van een op mensenrechten gestoelde benadering centraal, evenals inclusiviteit, aandacht voor gemarginaliseerde groepen en gelijke rechten voor LHBTI.

Humanitaire Hulp

De Nederlandse humanitaire inzet richtte zich in 2018 op het lenigen van de wereldwijde humanitaire noden door humanitaire diplomatie en ongeoormerkte bijdragen aan humanitaire organisaties (VN, Rode Kruis beweging en de *Dutch Relief Alliance*) die op basis van de humanitaire principes zelf konden besluiten waar de bijdrage het hardst nodig was, en via landenspecifieke bijdragen aan de humanitaire respons. De samenwerking met de *Dutch Relief Alliance* is versterkt, met name op het gebied van meerjarige responsprogramma's in chronische crises waardoor hun lokale partners en mensen in nood betrokken worden bij de respons en het gebruik van *cash* bevordert. In bijlage 7 wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van asiel en migratie.

Private sector ontwikkeling

In 2018 werkte Nederland samen met andere landen, internationale organisaties, de private sector en het maatschappelijk middenveld om groei duurzaam en inclusief te maken. Zonder de private sector gaat het niet lukken de investeringskloof van EUR 2500 miljard per jaar voor SDGs in ontwikkelingslanden ([UNCTAD](#)) te overbruggen en honderden miljoenen banen te creëren. Zo is de [SDG Partnerschapsfaciliteit](#) van start gegaan en investeert Nederland in de private sector van lage- en middeninkomenslanden en betreft Nederland waar mogelijk de (Nederlandse) private sector bij het oplossen van maatschappelijke uitdagingen in ontwikkelingslanden.

De SDG-agenda biedt ook kansen aan het bedrijfsleven om met innovatieve oplossingen voor de SDGs nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen. Daarom is in 2018 besloten tot een intensivering op innovatie en is gewerkt aan een nieuw op te richten Innovatiefonds, gericht op het stimuleren van innovaties door de private sector voor ontwikkelingsuitdagingen, in Nederland én in de focusregio's. Het Innovatiefonds zal in de loop van 2019 operationeel zijn.

Ketenverduurzaming

Ook werd in 2018 ingezet op ketenverduurzaming en kringlooplandbouw, met extra aandacht voor kinderarbeid, leefbaar loon en ontbossing in agrogrondstofketens (prioritaire ketens: soja, palmolie, cacao, koffie en hout). Naast bilaterale samenwerking met de productielanden van deze agroketens werd in lijn met het regeerakkoord het afsluiten en implementeren van IMVO-convenanten gefaciliteerd. Er werden nieuwe convenanten afgesloten met partijen in de voedingsmiddelensector,

de verzekeringssector en de pensioensector. De kleding- en textielsector, bancaire sector, plantaardige eiwitten sector, houtsector, goudsector en steenkoolsector werkten aan de uitvoering van hun convenantafspraken. De lopende onderhandelingen over vier andere convenanten - natuursteen, sierteelt, land- en tuinbouw en metaal - vorderden gestaag en er waren veelbelovende gesprekken met de Nederlandse windenergiesector.

Succes voor Nederlandse bedrijven in het buitenland

Nederland staat in het [Competitiveness Report](#) van het *World Economic Forum* op de 6^e plaats en is volgens de [Global Innovation Index](#) de tweede innovatieve economie ter wereld. Om deze sterke basis vast te houden en erop voort te bouwen heeft het kabinet ook in 2018 gewerkt aan effectieve economische dienstverlening, toegang tot financiering voor bedrijven, toegang tot nabije en groeiemarkten en intensievere publiek-private samenwerking. Op 5 oktober jl. is de [Handelsagenda](#) aan de Kamer toegestuurd. De uitvoering van beleid en resultaatmeting staan in deze actiegerichte brief centraal met als belangrijk uitgangspunt het internationale kader van de *Sustainable Development Goals* en de bijdrage van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen aan het realiseren van deze doelstellingen.

DTIF

Via het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) hebben Nederlandse bedrijven financiering kunnen aantrekken voor investeringen in o.a. een ledverlichting project in Maleisië en een houtverwerkingsinstallatie in Oekraïne. Ook zijn er exportkredieten verstrekt voor de levering van (medische) apparatuur aan een buitenlandse afnemer in Ecuador en Turkije.

Publiek-private samenwerking

Ter versterking van het publiek-private dienstverlenende netwerk is voor vijf jaar (2017-2021) EUR 10 miljoen beschikbaar gesteld. Met deze middelen zijn drie organisaties opgericht en in 2018 officieel van start gegaan: de publieke krachtenbundelaar *Trade and Innovate NL* (TINL), de publiek-private Werkplaats en de private krachtenbundelaar *NLinBusiness* (NLIB). Ook heeft het eerste Internationaal Strategisch Overleg (ISO NL) plaatsgevonden.

NLinBusiness identificeert, informeert en deelt kennis met (nog niet) exporterend MKB, betreft en bereidt bedrijven voor economische missies voor en volgt deze op. Op deze manier zorgt zij dat *leads* nog vaker leiden tot contracten. In 2018 is NLIB begonnen met het opzetten van haar organisatie in de zes pilot steden: Warschau, Pearl River Delta, München, Ho Chi Minh City, Mexico City en Dubai. Ook is een digitaal platform in ontwikkeling om ondernemers optimaal te verbinden.

Startups

Startups en *scale-ups* zijn van belang voor innovatie en productiviteitsgroei in de Nederlandse economie. In 2018 stond Nederland op de 2^e plek van de *Global Innovation Index* en op plek 19 van de Genome World Ranking ([het Global Startup Ecosystem Report](#)). Afgelopen jaar zijn er prioritaire- en oriëntatiehubs aangewezen ter intensivering van samenwerking en zijn op de prioritaire hubs (Londen, Berlijn, Parijs, New York/Boston, San Francisco/LA, Singapore) *Startup Liaison Officers* aangewezen. In 2018 hebben we Nederlandse missies aan internationale startupbeurzen gefaciliteerd.

HGIS Toelichting per beleidsthema

Beleidsthema 1

Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van de mensenrechten

Mensenrechten

Met de ophoging van het Mensenrechtenfonds in 2018, heeft het kabinet meer [aandacht](#) kunnen besteden aan de zes prioritaire mensenrechtenthema's: vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen, transgenders en intersekse personen.

Nederland heeft op LHBTI-vlak binnen de [Equal Rights Coalition \(ERC\)](#) een leidende rol opgepakt als lid van het *Executive Committee* en als covoorzitter van de werkgroep voor internationale diplomatie. Mede hierdoor heeft de ERC duidelijke diplomatieke signalen afgegeven, onder meer tegen [inhumane behandeling](#) van LHBTI's en voor decriminalisering van homoseksualiteit in [India](#).

In de AVVN is op initiatief van Nederland en Frankrijk een resolutie aangenomen tegen geweld tegen vrouwen en meisjes met speciale aandacht voor het thema seksuele intimidatie.

Naast de intensivering zijn via het Mensenrechtenfonds wereldwijd verschillende projecten ondersteund met als doel de bescherming en bevordering van mensenrechten. De Tweede Kamer wordt jaarlijks in mei via de [mensenrechtenrapportage](#) geïnformeerd over de resultaten.

Mede dankzij Nederland zal een soortgelijk bewijsvergaringsmechanisme als *International, Impartial and Independent Mechanism on international crimes committed in the Syrian Arab Republic (IIIM)* worden opgezet voor misdrijven gepleegd in Myanmar. In de Mensenrechtenraad is het mandaat van de experts die internationaal onafhankelijk onderzoek doen naar schendingen van mensenrechten en oorlogsrecht met nog een jaar verlengd. Maar het is helaas niet gelukt om in de VN-veiligheidsraad een stevige resolutie over Myanmar te krijgen, omdat daar onder permanente leden van de VNVR geen consensus over bestond.

Internationale rechtsorde

Nederland heeft in de VN Veiligheidsraad een duidelijk profiel gepakt op het bevorderen van de internationale rechtsorde en de strijd tegen straffeloosheid.

Verder heeft Nederland in 2018 ingezet op de strijd tegen straffeloosheid via de hoven en tribunalen en andere mechanismen. Nederland heeft het Internationaal Strafhof gesteund in de verschillen werkgroepen en tijdens de [jaarlijkse vergadering van verdragspartijen](#) in Den Haag.

Ook is dankzij (onder meer) de Nederlandse inzet het functioneren van het *International, Impartial and Independent Mechanism on international crimes committed in the Syrian Arab Republic (IIIM)*, de [bewijzenbank Syrië](#), verbeterd door het versterken van de samenwerking tussen het IIIM en (Europese) nationale aanklagers en Syrische ngo's. Het resultaat overtrof de verwachtingen. Nederland heeft tevens ingezet voor de vervolging van ISIS-strijders, onder andere door een [bijdrage](#) voor slachtofferondersteuning en getuigenbescherming binnen het VN-bewijsvergaringsmechanisme dat de misdrijven van ISIS in Irak onderzoekt.

Dankzij [de inzet van Nederland](#) en andere landen kan [de OPCW gaan bepalen wie verantwoordelijk is voor de gifgasaanvallen in Syrië](#). Eerder onderzocht OPCW alleen welke chemische stoffen werden gebruikt. Dit is een belangrijke stap: daders van gifgasaanvallen mogen wat Nederland betreft nooit vrijuit gaan.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	56.035	7.740	2.685	-1.192	58.720	6.548
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	53.770	35.250	7.680	1.534	61.450	36.784
JenV	33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	200	200	-110	-110	90	90
	33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	540	0	15	0	555	0
	91.01 Europol en Eurojust	21.314	0	-2.273	0	19.041	0
	91.01 WIPO	362	0	5	0	367	0
BZK	07.01 Overheid als werkgever	200	0	-200	0	0	0
Totaal		132.421	43.190	7.802	232	140.223	43.422

Financiële toelichting

BZ:

- De uitgaven voor internationale instellingen zijn per saldo hoger als gevolg van een toename in de uitgaven verband houdende met het lidmaatschap van de VN Veiligheidsraad en hogere bijdragen aan de OESO en het Internationaal Strafhof.
- Het Mensenrechtenfonds werd conform het Regeerakkoord verhoogd en dit leidde in 2018 tot een stijging van de uitgaven. Het betrof onder meer een intensivering die extra inzet mogelijk maakte op verschillende activiteiten gerelateerd aan bescherming van journalisten, vrijheid van religie- en levensovertuiging mensenrechten en gelijke rechten voor LHBTI's.

JenV:

- Een deel van de aflossing van de egalisatieschuld Europol/Eurojust bij het Rijksvastgoedbedrijf wordt pas in 2019 geëffectueerd.

Beleidsthema 2

Vrede, veiligheid en stabiliteit

Mede onder druk van externe ontwikkelingen stond de samenwerking in de EU op veiligheids- en defensiegebied hoog op de agenda. Zo werden in 2018 verschillende [projecten](#) gelanceerd in het kader van Permanent Gestructureerde Samenwerking en verscheen een voorstel voor een *European Peace Facility*. Tevens werd een zogeheten *compact* [aangenomen](#) voor samenwerking op civiel GVDB. In 2018 heeft Nederland als één van de vier taskforce-voorzitters, een belangrijke bijdrage geleverd aan de herziening van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport. Binnen de [NAVO](#) werd, ondanks de sterk toegenomen druk op *burden sharing*, de eenheid bewaard. Het kabinet presenteerde haar [nationale plan](#) om richting de 2% norm voor defensie-uitgaven te bewegen. Nederland zette tevens in op versterking EU-NAVO samenwerking, wat resulteerde in concrete [stappen](#) rond militaire mobiliteit.

Vooruitgang op het gebied van nucleaire ontwapening en non-proliferatie werd sterk beïnvloed door de internationale ontwikkelingen. Het uittreden van de VS uit de JCPOA en het dreigende uittreden uit het INF-verdrag, de aanslag met een chemisch wapen in Salisbury en verdeeldheid over Syrië in de OPCW, de immer groeiende polarisatie over ontwapening en de nucleaire dreiging omtrent Noord-Korea bemoeilijkten vooruitgang. Anderzijds slaagde de *Conference of Disarmament* er na jaren in om inhoudelijke [vooruitgang](#) te boeken op vier deelgebieden (nucleaire ontwapening, FMCT, Outer Space en Nieuwe Technologieën) en was Nederland onderdeel van de oprichting van de [Partnership against Impunity of the Use of Chemical Weapons](#) in Parijs.

In gesprek met bronlanden van radicalisering, heeft Nederland een goede balans bevorderd tussen bestrijden en voorkomen van gewelddadig extremisme en terrorisme. Die dialoog wordt ondersteund door kleinschalige, innovatieve [capaciteitsopbouwprojecten](#) met name in landen in de Maghreb en Mashreq, de Sahel, de Hoorn van Afrika en Zuidoost Azië.

Nederland droeg in 2018 bij aan het [verbeteren van de veiligheid en stabiliteit in Irak](#) met steun aan de anti-ISIS-coalitie, de NAVO-capaciteitsopbouwmissie en de hervormingen van de veiligheidssector in de Koerdistan Autonome Regio (KAR). De inzet is onder andere gericht op het creëren van belangrijke randvoorwaarden voor een veilige terugkeer en toekomst van ontheemden, en op de meest kwetsbare groepen inclusief minderheden zoals christenen en yezidi's.

De Nederlandse bijdragen aan de veiligheidssector maken deel uit van de geïntegreerde Nederlandse inzet in Irak, inclusief de KAR. Deze inzet is gericht op stabilisatie en ontmijning in bevrijde gebieden om deze weer bewoonbaar te maken en het aanpakken en bestrijden van de grondoorzaken van conflict en instabiliteit, die op hun beurt leiden tot irreguliere migratie. Hierdoor worden de voorwaarden gecreëerd die nodig zijn voor duurzame ontwikkeling en het verminderen van armoede en maatschappelijke ongelijkheid op de lange termijn, inclusief het bevorderen van de rechtsorde conform internationale standaarden. In het [regeerakkoord](#) en de [BHOS-nota](#) is Irak benoemd als focusland. Deze status biedt de mogelijkheid om samenwerking tussen Irak en Nederland voort te zetten en te versterken. Zowel de minister van Buitenlandse Zaken als de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en minister van Defensie hebben Irak in 2018 [bezoekt](#).

Nederland zette zich verder in voor conflictsensitiever beleid bij onder andere de Wereldbank, de VN en in vredesopbouw in fragiele en conflictlanden. Daarbij werd sterke nadruk gelegd op operationalisering en implementatie van het VN/Wereldbank rapport '[Pathways for Peace](#)' op landenniveau. Het Nederlandse conflictpreventiebeleid is meer geïntegreerd door betere verankering van dit beleid in de beleidsnota BHOS, de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie (GBVS) en de Defensienota.

Nederland zette tevens in op een betere koppeling tussen de lange termijn aanpak van grondoorzaken van conflict en de kortere termijn inzet om conflict- en geweldsescalatie te voorkomen – voornamelijk in de focusregio's. Uit het Nederlandse Stabiliteitsfonds werden in de regio's rond Europa activiteiten gefinancierd die bijdragen aan conflictpreventie. Met deze activiteiten is in 2018 onder andere gewerkt aan het gericht bevorderen van inclusievere politieke systemen en openbaar bestuur, het verbeteren van lokale *early warning* systemen, monitors om verkiezingsgeweld te helpen voorkomen en SSR-activiteiten.

In 2018 zijn ook verscheidenen [partnerschappen](#) afgesloten met internationale organisaties op het gebied van conflictpreventie/mediation die werkzaam zijn in de MENA-, Sahel- en Grote Merenregio, alsook de Hoorn van Afrika en Afghanistan.

Geormerkte bijdragen voor specifieke crisissituaties via VN-organisaties, het Nederlandse Rode Kruis en Nederlandse ngo's verenigd in de *Dutch Relief Alliance* dragen bij aan de mogelijkheden voor beïnvloeding van beleid op crisisniveau, en zullen daarom worden voortgezet. Ook de inzet om financieel en anderszins bij te dragen aan de versterking van thematische prioriteiten zoals onderwijs in crisissituaties, rampenparaatheid, innovatie, veiligheid van hulpverleners, humanitaire toegang en verbetering van het humanitaire systeem draagt bij aan de prioriteiten van Nederland op het gebied van humanitaire hulp en zal eveneens worden voortgezet. De realisatie dat geestelijke gezondheid en psychosociale steun een essentieel onderdeel moeten zijn in humanitaire respons krijgt mede als gevolg van het in 2018 gestarte Nederlandse initiatief steeds meer tractie onder donoren en hulporganisaties, en vormt de basis voor de focus van de Nederlandse inzet.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	11.015	0	1.023	0	12.038	0
	02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	9.265	0	7.885	0	17.150	0
	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	10.855	3.252	-1.106	-1.443	9.749	1.809
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	197.978	67.313	-25.889	-11.972	172.089	55.341
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	20.257	7.822	7.003	3.082	27.260	10.904
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	205.191	204.000	172.200	172.774	377.391	376.774
	04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	191.788	191.788	231.795	231.795	423.583	423.583
	04.04 Noodhulpfondsen	0	0	10.081	10.081	10.081	10.081
JenV	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	8.600	8.600	-88	-88	8.512	8.512
Defensie	01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)/tevens verdeelartikel BIV	332.682	0	-106.031	0	226.651	0
	Totaal	987.631	482.775	296.873	404.229	1.284.504	887.004

Financiële toelichting:

BZ:

- De uitgaven voor «bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit» zijn toegenomen. Het betreft onder meer een overheveling van de VenJ begroting voor de Nederlandse bijdrage aan het *Passenger Name Record Project*, dat voortkomt uit de [VNVR resolutie 2178](#) (2014). Tevens werd invulling gegeven aan de in het regeerakkoord vastgelegde ambities op het gebied van cybersecurity en contra-terrorisme door de budgetten daarvoor te verhogen.
- Het budget voor de bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband [nam af](#). Dit kent een aantal oorzaken, waaronder de bovengenoemde lagere liquiditeitsbehoefte

van het UNDP LOTFA. Daarnaast is de verdragscontributie van de OVSE (Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa) voor 2018 verlaagd. Tevens vielen de uitgaven op het Stabiliteitsfonds en VN-contributie voor crisisbeheersingsoperaties lager uit, wat verschillende intensiveringen binnen dit artikel van de BZ-begroting mogelijk maakte. Ook is een deel van de middelen onder andere toegewezen aan het nieuwe instrument «Regionale Stabiliteit» ten behoeve van extra inzet op het gebied van vrede, veiligheid en stabiliteit in de Caribische regio.

- Op beleidsartikel 2.5 het budget van het NFRP-programma [structureel verhoogd](#) met EUR 7 miljoen per jaar, in lijn met het Regeerakkoord.

BHOS:

- Op beleidsartikel 4.1 humanitaire hulp is meer besteed ten opzicht van de vastgesteld begroting 2018. Dit betreft onder andere hogere uitgaven op humanitaire hulp zoals afgesproken in het regeerakkoord en onderwijs aan kinderen van vluchtelingen via een bijdrage aan *Education Cannot Wait*. Ook is het budget humanitaire hulp verhoogd voor bijdragen aan multilaterale partners, hulp aan Jemen en Zuid-Soedan en extra uitgave aan WFP zoals vermeld in de Kamerbrief van 31 oktober 2018 inzake additionele bijdragen lastens het noodhulpbudget.
- De toename van de uitgaven op beleidsartikel 4.3 is o.a. het gevolg van de regeerakkoordintensivering voor opvang van vluchtelingen in de regio in verband met inzet op strategische partnerschappen en de inzet van middelen die zich speciaal richten op het bevorderen van toegang tot onderwijs en het creëren van banen.
- Het budget op beleidsartikel noodhulp verhoogd in verband met een betaling aan het *Relief Fund* die eind 2017 geen doorgang meer kon vinden. Eind 2018 is het budget voor de uitgaven op het aflopende noodhulpfonds nog eens met EUR 2,1 miljoen verhoogd.
- Zowel BZ als BHOS hebben met de eerste supplettoire wet 2018 in het kader van de ontvlechting van het BIV ieder structureel EUR 30 miljoen ontvangen, zie verdere toelichting bij Defensie.

Defensie:

- Aanbeveling 1 van de [beleidsdoorlichting BIV](#) 2017 stelt voor om de delen van het BIV budgetneutraal te ontvlechten. Conform de kabinetsreactie hierop zijn in 2018 middelen uit het BIV structureel overgeheveld naar de begrotingen van de Ministeries van Buitenlandse Zaken (EUR 30 miljoen) en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) (EUR 30 miljoen) en andere artikelen binnen de Defensiebegroting (EUR 59,5 miljoen).
- De structurele overheveling van deze middelen is een van de oorzaken van mutatie op het beleidsartikel 01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)/tevens verdeelartikel BIV. Deze middelen zijn bedoeld voor activiteiten ten behoeve van training en capaciteitsopbouw, civiel-militaire capaciteiten, luchttransport ten behoeve van missies en operaties, de uitzendbare KMar-pool en nazorg (Defensie) en voor activiteiten op het gebied van vrede, veiligheid, stabiliteit, conflictpreventie en de beveiliging van diplomaten en ambassades in gebieden waar dat noodzakelijk is (BZ en BHOS).
- Voor het uitvoeren van crisisbeheersingsoperaties is in 2018 ca. EUR 227 miljoen gerealiseerd.
- Een uitgebreide toelichting waarbij ook de diverse missies zijn benoemd, is opgenomen in het jaarverslag van het ministerie van Defensie.

Beleidsthema 3 Europese samenwerking

Door het voorgenomen vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU is voor Nederland de noodzaak voor samenwerking met andere EU-lidstaten toegenomen. Om Nederland sterker te positioneren binnen de EU is in 2018 besloten het EU-postennet te versterken. De noodzaak tot intensivering van de samenwerking heeft het kabinet toegelicht in [reactie](#) op het AIV advies 'Gedifferentieerde integratie: verschillende routes in de EU-samenwerking'. Daarnaast heeft de Algemene Rekenkamer als voorbereiding op de uittreding van het Verenigd Koninkrijk onderzoek gedaan naar de voorbereidingen en de financiële gevolgen van Brexit. De Algemene Rekenkamer [concludeerde](#) dat de Nederlandse overheid zich vanaf een vroeg stadium intensief heeft ingezet om de gevolgen van de Brexit in kaart te brengen en deze zo veel mogelijk te beperken. Voorts waren voor het kabinet het moeizame verloop van de Brexit onderhandelingen en de onvoorspelbare politieke situatie in het Verenigd Koninkrijk aanleiding voor het opzetten van een interdepartementale eenheid die de Rijksbrede voorbereidingen op de Brexit coördineert. Per september 2018 is deze [Coördinatie Eenheid Contingencyplanning & Preparedness](#) (CECP) van start gegaan. De eenheid opereert met mandaat van de Raad Europese Aangelegenheden en coördineert onder andere de no deal voorbereidingen. De CECP draagt daarnaast zorg voor optimale informatievoorziening richting kabinet en parlement.

Conform het [AIV advies "De Wil van het Volk? Erosie van de democratische rechtsstaat in Europa"](#) heeft het kabinet [ingezet op versterking van de rechtsstaat](#) in heel Europa waarbij een meersporenbenadering is gevolgd met een belangrijke rol voor de Raad van Europa. Ten einde het systeem van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) verder te bestendigen, is tijdens de Ministeriële bijeenkomst van de Raad van Europa d.d. 12 en 13 april 2018 [met steun van Nederland](#) de zogenaamde [Kopenhagen verklaring](#) aangenomen.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	192.735	192.735	21.517	21.517	214.252	214.252
	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	9.720	3.888	246	98	9.966	3.986
	03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	5.327	0	-890	0	4.437	0
Toerek.	EU-begroting	405.600	329.867	0	0	405.600	329.867
	Totaal	613.382	526.490	20.873	21.615	634.255	548.105

Financiële toelichting:

BZ:

- De bijdrage aan het Europees Ontwikkelingsfonds is vanwege een hogere liquiditeitsbehoefte en een aangepast betaalritme hoger uitgevallen dan geraamd in de begroting 2018. Dit is de [uitkomst](#) van onderhandelingen tussen de EU-lidstaten.

Beleidsthema 4

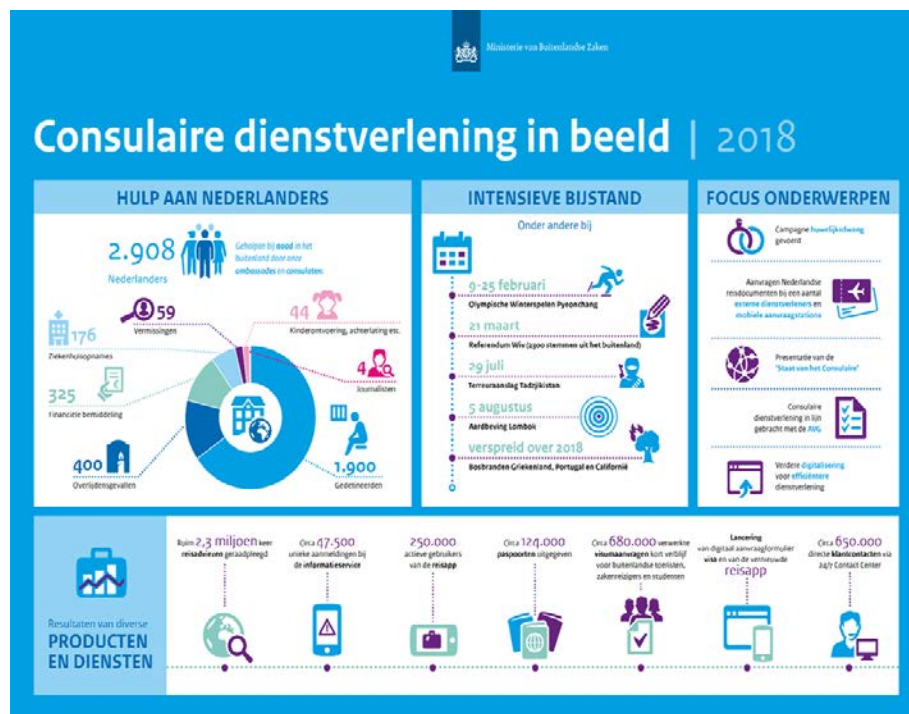
Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen

Consulaire dienstverlening

Nederland zet in op een moderne, kwalitatief hoogwaardige, kostendekkende en klantgerichte consulaire dienstverlening. In de voor het eerst verschenen '[Staat van het Consulaire](#)' zijn de missie van de consulaire dienstverlening, de context en kaders waarbinnen die wordt geleverd en de ambities helder neergelegd. Deze beleidsbrief verschijnt voortaan jaarlijks om verslag te doen van de resultaten van het voorgaande jaar en om de knelpunten te identificeren die de consulaire klant ervaart. De consulaire dienstverlening is afgelopen jaar verder gemoderniseerd:

- Om een beeld te krijgen van de ervaringen en wensen van de klant is in 2018 een wereldwijd onderzoek onder Nederlanders in het buitenland uitgevoerd. Daarnaast is een klanttevredenheidsonderzoek geïmplementeerd om de tevredenheid van onze klanten regelmatig te controleren.
- Afgelopen jaar is een online visumaanvraagformulier geïntroduceerd en zijn stappen gezet bij de digitale verwerking van visumdossiers.
- Veel werk is verzet om meer fysieke loketten te openen voor Nederlanders. In Edinburg (Schotland) is een succesvolle pilot afgerond voor paspoortaanvragen bij het loket van een private partij. Door het succes van deze pilot is besloten deze vorm van dienstverlening uit te breiden naar andere locaties, met name op die plekken waar de reisafstand een obstakel vormt. Ook zijn de contracten met externe dienstverleners voor het uitvoeren van consulaire taken (voornamelijk visumaanvragen) uitgebreid en vernieuwd. Binnenkort zal dit resulteren in fysieke loketten op meer locaties. De consulaire dienstverlening komt daarmee dichterbij de burger.

Bijgaand overzicht laat zien welke consulaire diensten zijn geleverd door het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2018.

Gastland voor internationale organisaties

Nederland neemt een bijzondere positie in als gastland van vele internationale organisaties en internationale hoven en tribunalen. Als gastland heeft Nederland de verantwoordelijkheid van bijna 40 in Nederland gevestigde instellingen te ondersteunen opdat deze onafhankelijk, veilig en efficiënt kunnen functioneren. De gastland-status vergt voortdurend onderhoud en verdere ontwikkeling. Een gastlandnotitie met een rijksbreed gedragen visie en beleid is in juni 2018 door de Ministerraad goedgekeurd. De aanbevelingen uit de [IOB-evaluatie](#) zijn daarin meegenomen, waarover de Tweede Kamer is geïnformeerd.

Het Europees Geneesmiddelen Agentschap (EMA)

In 2018 heeft VWS in nauwe samenwerking met verschillende ministeries en de gemeente Amsterdam de benodigde voorbereidingen getroffen voor de komst van het Europees Geneesmiddelen Agentschap (EMA) naar Nederland. Er is gestart met de bouw van het nieuwe hoofdkantoor en er is een tijdelijk kantoorgebouw aangekocht en verbouwd. Daarnaast zijn EMA-medewerkers en hun gezinnen ondersteund bij het zoeken van een woning en werk. In juni werd de zetelovereenkomst tussen Nederland en het EMA gesloten, die de rechten en plichten van het Agentschap in Nederland regelt. Vanaf januari 2019 neemt het EMA zijn intrek in het tijdelijke gebouw en volgens schema wordt het definitieve gebouw half november 2019 opgeleverd.

Internationaal cultuurbeleid

Ondersteund door het postennetwerk, zet de internationale culturele samenwerking Nederland in het buitenland neer als een innovatief land met een vernieuwend aanbod van kunst, cultuur en een rijk cultureel erfgoed en draagt deze samenwerking bij aan de dialoog met andere landen en aan het versterken van onderling vertrouwen (zie ook: [Buitengaats](#)). In het tweede jaar van de vierjarige beleidsperiode (2017-2020) werd conform afspraak aan de Tweede Kamer gerapporteerd over de [resultaten](#) van het beleid in het eerste jaar (2017).

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	13.645	0	317	0	13.962	0
	04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	6.199	0	8.641	0	14.840	0
	04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	7.856	0	-833	0	7.023	0
	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	19.606	136	359	-38	19.965	98
	04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	2.787	0	1.600	0	4.387	0
OCW	08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken; cultuur	426	0	0	0	426	0
	14.71 Cultuur; subsidies	4.617	0	0	0	4.617	0
VWS	02.11 Curatieve zorg; Beschikbaarheid en productveiligheid	3.800	0	-3.319	0	481	0
	04.40 Zorgbreed beleid; Inrichten uitvoeringsactiviteiten	0	0	1.500	0	1.500	0
	10.01 Apparaat personeel	0	0	1.100	0	1.100	0
	10.02 Apparaat materieel	0	0	11.025	0	11.025	0
	Totaal	58.936	136	20.390	-38	79.326	98

Financiële toelichting

BZ:

- Op artikel 4.1 is er sprake van [een toename](#) van de uitgaven voor consulaire dienstverlening aan vreemdelingen. Enerzijds is dit het gevolg van de voortvarende modernisering en digitalisering van de consulaire dienstverlening en anderzijds het gevolg van de autonome groei van het aantal verstrekte visa.

VWS:

- De middelen die beschikbaar zijn gesteld voor het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (aCBG) ter compensatie van de gevolgen van de Brexit en het vertrek van het EMA naar Nederland zijn grotendeels niet uitgegeven (EUR 3,3 miljoen). Het EMA heeft zich per 1 januari 2019 in Nederland gevestigd en vanaf dat moment zal de druk op het aCBG toenemen.
- Bij de eerste suppletoire begroting zijn vanuit de HGIS nominaal middelen toegevoegd aan de VWS begroting (artikel 4 en 10) ter ondersteuning van de verhuizing van het EMA naar Amsterdam.

Beleidsthema 5 Duurzame handel en investeringen

De programma's en instrumenten van private sectorontwikkeling zijn gericht op duurzame en inclusieve ontwikkeling, in lijn met de duurzame ontwikkelingsdoelen (de SDGs).

Om betrokkenheid van Nederlandse bedrijven bij ontwikkelingssamenwerking te versnellen zijn in 2018 samen met de RVO.nl maatregelen genomen voor het *Dutch Good Growth Fund*, waaronder de verbreding van de doelgroep (betere toegang voor sociale ondernemers, starters en importeurs uit ontwikkelingslanden) en het aanbieden van nieuwe financieringsvormen (bieden van werkkapitaal en financiering in de keten). Ook is voorzien in ruimere inzet van technische assistentie en het faciliteren van grotere exporttransacties. Voor deze aanpassingen is ook het [toetsingskader](#) voor het DGGF aangepast.

Met de ondertekening van drie nieuwe IMVO-convenanten (de voedingsmiddelensector, verzekeringssector en pensioensector) werd de nadruk verder gelegd op de uitvoering van convenantafspraken. Het tot stand brengen van convenanten blijkt vaak meer tijd te kosten dan oorspronkelijk voorzien, omdat het een multi-stakeholder proces betreft dat zich moeilijk laat plannen.

Voor het instrument *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) is in 2018 voor het eerst de beoogde prognose gerealiseerd. De naamsbekendheid van het DTIF is toegenomen. Hierdoor zijn er meer financieringsaanvragen binnengekomen die tot concrete financieringen en verzekeringen hebben geleid.

Door de operationalisering van *NL International Business, Trade & Innovate NL* en de Werkplaats werd uitvoering gegeven aan meer onderlinge samenwerking door de verschillende publieke en private spelers die actief zijn op internationale markten. Hiermee werd meer samenhang gecreëerd bij de positionering van Nederlandse kennis en expertise in het buitenland.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)	Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS						
01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	19.113	9.758	5.145	4.653	24.258	14.411
01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	84.031	0	3.567	0	87.598	0
01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	292.186	283.535	75.268	79.547	367.454	363.082
01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	113.500	113.500	-55.650	-55.650	57.850	57.850
EZ						
1 <i>Goed functionerende economie en markten</i>						
1.55 Opdrachten	145	0	41	0	186	0
1.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.498	0	-184	0	2.314	0
2 <i>Bedrijvenbeleid: Innovatie en duurzaam ondernemen</i>						
2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.331	0	-236	0	2.095	0
2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	0	0	0	0	0	0
Totaal	513.804	406.793	27.951	28.550	541.755	435.343

Financiële toelichting:

BHOS:

- Binnen artikel Versterkt internationaal handelssysteem zijn de uitgaven hoger dan begroot. Dit is mede te danken aan [de extra middelen die zijn toegevoegd](#) voor de bestrijding van kinderarbeid en opstellen IMVO-convenanten.
- De toename van de uitgaven op het artikel versterkte private sector hangt samen met de extra middelen voor de bestrijding van (jeugd)werkloosheid en versterking van het innovatief

vermogen, en de voorspoedige ontwikkeling van programma's op het gebied van infrastructuur-, en financiële sector ontwikkeling.

- Binnen het DGGF zijn de uitgaven afgenomen ten opzichte van de ontwerpbegroting. Deze afname hangt samen met de aanpassing van het kasritme van DGGF.

Beleidsthema 6

Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water

De inzet van het kabinet op het gebied van voedselzekerheid, water en klimaat is in toenemende mate conflictsensitief. De inzet op de veiligheidsrisico's van honger, waterstress en klimaatverandering in de VNVR bouwt mede voort op aanbevelingen en inzichten van het *Planetary Security Initiative*. Resultaatgericht werken is verder doorgevoerd met aandacht voor inclusiviteit, gender en de verduurzaming van resultaten. De relatie met kennispartners zoals het [World Resources Institute](#), het [Planbureau voor de Leefomgeving](#), de [CommissieMER](#) en [UN Environment](#) is verdiept met meer nadruk op bilaterale samenwerking en ondersteuning van het vernieuwde kabinetsbeleid.

De Nederlandse internationale klimaatambitie is in 2018 [robuuster geworden](#). In vervolg op besluitvorming binnen het kabinet is een internationale lobbystrategie ontwikkeld om andere landen aan te sporen hun ambities op het vlak van het tegengaan van klimaatverandering en aanpassing daaraan te verhogen. Om deze klimaatambitie te concretiseren is Nederland met Costa Rica voorzitter geworden van het NDC Partnership, dat zich richt op versterking van de klimaatinspanningen van ontwikkelingslanden.

Voedselzekerheid

In 2018 is extra aandacht gegeven aan de verbinding tussen landbouwontwikkeling en bestrijding van ondervoeding. Er is gestreefd naar een samenhangende programmering waarin innovatie en opschaling in balans zijn, met minimale beheerskosten. De resultaten van de inzet zijn scherper in beeld gebracht, met name voor ketenontwikkeling en ecologische duurzaamheid. Mede in het licht van de door de VN gerapporteerde toename van honger in de wereld, en de daarbij geconstateerde verwevenheid met armoede, stabiliteit en klimaatverandering ([SOFI 2018](#)), werd de samenwerking ter bestrijding van honger en ondervoeding met UNICEF en GAIN voortgezet en werd in 2018 de inzet op voedselzekerheid meer verbonden met andere thema's zoals veiligheid, water, klimaat en bedrijfsleven.

Water

In 2018 heeft het kabinet, op basis van de [IOB-beleidsdoorlichting](#), besloten extra in te zetten op het duurzaam opbouwen en versterken van instituties voor waterbeheer in ontwikkelingslanden om duurzaamheid van resultaten te verzekeren. Voorbeelden hiervan zijn de langjarige steun aan het [WaterWorx](#) programma (een samenwerking met Nederlandse drinkwaterbedrijven) en het nieuw-gestarte [Blue Deal](#) programma, een samenwerking tussen de Nederlandse overheid en de Unie van Waterschappen. Er komt meer nadruk op het zoeken naar een goede balans in interventieniveaus en naar meer maatwerk bij de uitvoering van de agenda voor hulp, handel en investeringen. De Nederlandse kennis en ervaring in de watersector wordt ingezet voor verduurzaming van waterbeheer, drinkwater- en sanitaire voorzieningen in de focusregio's.

Hernieuwbare energie

Nederland heeft binnen de [International Renewable Energy Agency](#) (IRENA) bijgedragen aan een eerste verkenning van de geopolitieke aspecten van hernieuwbare energie in het kader van de wereldwijde energietransitie, hetgeen heeft geleid tot het rapport "[A New World - the Geopolitics of the Energy Transformation](#)". Nederland heeft ook bijgedragen aan de inzet op gender, in het kader van een uitgebreide inventarisatie van IRENA in 144 landen over de rol van vrouwen in de duurzame energiesector, waaronder die bij Nederlandse bedrijven en ngo's.

Duurzame winning/inkoop van grondstoffen

Mede met inzet van Nederland is de eerste wereldwijde [Responsible Mining Index](#) gelanceerd waarbij internationaal mijnbouwbedrijven worden gerangschikt op hun maatschappelijke verantwoord ondernemen en transparantie, en dit heeft naar verwachting een stimulerende werking op hun opereren. De Europese Commissie heeft na uitgebreide consultaties met Nederland financiële middelen ter beschikking gesteld voor het [European Partnership on Responsible Mining](#) (EPRM) gericht op verantwoord ondernemen in de mijnbouw in enkele ontwikkelingslanden. Het eenjarige [Goudconvenant](#) is goed op weg naar meer verantwoord goubewustzijn in de Nederlandse sector.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018		
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	
BHOS	02.01 Toename van voedselzekerheid	337.295	337.295	-13.345	-13.345	323.950	323.950	
	02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	199.283	199.283	11.319	11.319	210.602	210.602	
	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	129.918	128.118	46.329	46.378	176.247	174.496	
IenW	11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	11.602	0	644	0	12.246	0	
	17.01 Luchtvaart	1.311	0	-296	0	1.015	0	
	18.01 Scheepvaart	1.066	0	7	0	1.073	0	
	<i>19 Klimaat</i>							
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	4.038	0	3.226	0	7.264	0	
	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	940	35	0	0	940	35	
	97.01 I&M-brede programmamiddelen	0	0	0	0	0	0	
EZ	<i>4 Een doelmatige en duurzame energievoorziening</i>							
	4.55 Opdrachten	0	0	90	0	90	0	
	4.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	1.081	0	-434	0	647	0	
	<i>6 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen</i>							
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	7.707	3.878	-1.143	-531	6.564	3.347	
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	255	255	-255	-255	0	0	
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	2.064	0	-295	0	1.769	0	
	<i>8 Natuur en biodiversiteit</i>							
	8.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.097	0	78	0	1.175	0	
Totaal		697.657	668.864	45.925	43.566	743.582	712.430	

Financiële toelichting:

BHOS:

- De uitgaven voor artikel Gebruik natuurlijke hulpbronnen is toegenomen. Deze toename is veroorzaakt door de budgettaire verhoging van EUR 40 miljoen ten behoeve van het *Dutch Fund for Climate and Development*. Daarnaast wordt de toename ook ten behoeve van uitgaven aan onder andere de *Global Environment Facility* en het *Least Developed Countries Fund* verklaard.

IenW:

- In 2016 is de subsidieregeling gestart van het programma Partners voor Water (PvW) 2016-2021 als opvolger van de subsidieregeling van het programma HGIS Partners voor Water 3. Dit betreft het centrale uitvoeringsprogramma van de (interdepartementale) Internationale Water Ambitie (IWA). Het programma is aangestuurd vanuit het Interdepartementale Water Cluster, waarin de drie ministeries BZ, EZK en IenM samenwerken.
- Ook is in 2018 de Blue Deal van start gegaan. Het betreft een subsidie die verstrekt is aan de Unie van Waterschappen voor een internationaal samenwerkingsprogramma. De Blue Deal is een samenwerking tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken, het ministerie van IenM en (onder coördinatie van de Unie van Waterschappen) 21 Nederlandse waterschappen die tot en met 2030

zal voortduren. Gezamenlijk gaan zij in die periode langdurige partnerschappen met nationale en regionale partners aan om zodoende 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden wereldwijd te kunnen helpen aan schoon, voldoende en veilig water.

- De uitgaven voor Klimaat; Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking is toegenomen met EUR 3,2 miljoen. De middelen zijn met name ingezet voor activiteiten van de Global Commission on Adaptation en de versnelling van klimaat adaptieve maatregelen met het doel landen wereldwijd te helpen zich te wapenen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Hiernaast is de samenwerking gezocht met diverse (inter)nationale organisaties gericht op de versnelling van de internationale transitie naar een circulaire economie.

EZ (LNV):

- Op het artikel 'bijdragen (internationale) organisaties' is in 2018 minder gerealiseerd. Dit komt doordat de bijdrage van Nederland aan de Food and Agricultural Organization (FAO) lager uitviel.

EZ (EZK):

- Eind 2018 heeft EZK vrijwillige contributies verstrekt aan het International Energy Agency (IEA) voor het Clean Energy Transitions Programme, het secretariaat van het Clean Energy Ministerial (CEM), herziening van het oliecrisismechanisme en onderzoek naar waterstof. De voorschotverzoeken (omvang EUR 0,6 miljoen) waren voor 2018 te laat ingediend. De betaling volgt nu in 2019.

Beleidsthema 7

Sociale vooruitgang

Gender

Economische groei bereikt niet altijd de allerarmsten. Om extreme armoede en marginalisering aan te pakken, is een inclusieve aanpak nodig, met specifieke aandacht voor gemarginaliseerde groepen. In 2018 heeft de Nederlandse genderdiplomatie heeft bijgedragen aan versterkte implementatie van internationale afspraken, o.a. in de *Commission on the Status of Women (CSW)*, *Commission on Population and Development (CPD)* en het bepleiten van implementatie van de VNVR-resolutie 1325 over Vrouwen, Vrede en Veiligheid tijdens de [AVVN](#). Met de aanneming van de tweejaarlijkse door Nederland en Frankrijk ingediende *Violence Against Women* resolutie, die dit jaar ging over [sexual harassment](#), is bijgedragen aan meer internationale aandacht en inzet om geweld tegen vrouwen en seksueel grensoverschrijdend gedrag aan te pakken.

SRGR

De randvoorwaarden voor seksuele en reproductieve gezondheid [staan wereldwijd onder druk](#). Daarnaast blijven resultaten van internationale inspanningen zoals het FP2020 initiatief achter bij de verwachtingen. Tegelijkertijd neemt het aantal mensen dat vraagt om de mogelijkheid zelf te beslissen over hun eigen leven en gezondheid toe. Juist daarom komt Nederland op voor de rechten van iedereen die onvoldoende ruimte krijgt om zelf keuzes te maken over seksualiteit, over het krijgen van kinderen en over gezondheid en zelfontplooiing. Extra inzet is ook nodig voor meer toegang tot de middelen die nodig zijn om keuzes te realiseren, waaronder moderne anticonceptie. Duurzame oplossingen vragen ook om een stevige politieke dialoog op mondiaal niveau en met specifieke landen over de kansen en verantwoordelijkheden van landen zelf voor investeringen in seksuele en reproductieve gezondheid, inclusief in family planning, op zowel het beleidsmatige als budgettaire vlak. Om deze redenen is in 2018 de Nederlandse samenwerking met de [Global Financing Facility for Every Woman, Every Child](#) (GFF) geïntensiveerd.

Versterkt Maatschappelijk Middenveld

Via het [programma Samenspraak & Tegenspraak](#) investeert Nederland in het maatschappelijk middenveld. In 2018 is veel kennis opgedaan over de uitvoering van het programma, door de eerste resultaten van het [onderzoeksprogramma](#) uitgevoerd door INCLUDE en NWO-WOTRO en de *mid-term reviews* van de verschillende strategische partnerschappen. Deze laten zien dat de inzet via de verschillende programma's onder Samenspraak & Tegenspraak heeft geleid tot belangrijke beleidsbeïnvloedende effecten. Samen met het nieuwe [IATI-dashboard](#) voor Samenspraak en Tegenspraak biedt dit waardevolle handvatten voor leren en sturen, zoals voor het op te stellen beleid voor de steun aan maatschappelijke organisaties na afloop van het huidige kader.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidsreïen/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
OCW	06.70 Hoger beroepsonderwijs	2.873	2.873	0	0	2.873	2.873
	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	50.311	43.396	1.126	984	51.437	44.380
	08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	196	0	-41	0	155	0
	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	185	0	0	0	185	0
	16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	454	0	0	454	454
VWS	09.12 Algemeen; Programma-uitgaven HGIS	3.868	0	0	0	3.868	0
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	417.784	416.173	27.242	27.361	445.026	443.534
	03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	52.539	52.539	805	805	53.344	53.344
	03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	219.304	219.304	9.505	9.505	228.809	228.809
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	35.300	35.300	52.278	52.278	87.578	87.578
	Totaal	782.814	770.039	90.915	90.933	873.729	860.972

Financiële toelichting:

OCW:

- De uitgaven in het kader van het internationaal onderwijs en onderzoek zijn verhoogd in verband met de loon- en prijsbijstelling, die is toegekend aan de betrokken organisaties.

BHOS:

- Binnen artikel toename van het aantal goed opgeleide professionals zijn ten opzichte van de ontwerpbegroting zijn de uitgaven gestegen. Dit komt voornamelijk door de bijdrage aan het *Global Partnership for Education (GPE)*.

Beleidsthema 8 Versterkte kaders voor ontwikkeling

Multilaterale instellingen

In VN verband zijn eind 2018 zowel een [Global Compact for Migration](#) als een [Global Compact on Refugees](#) aangenomen. De *Global Compact on Refugees* beoogt onder meer een betere verantwoordelijkheidsverdeling voor grootschalige vluchtelingensituaties, duurzame oplossingen en verbetering van de ondersteuning van zowel vluchtelingen als gastgemeenschappen. De *Global Compact on Migration* biedt voor het eerst een internationaal raamwerk voor samenwerking op migratie, en heeft als doel deze internationale samenwerking te versterken.

Nederland zet de eigen uitvoering van de in 2015 overeengekomen SDGs voort. De [tweede nationale rapportage](#) over de Nederlandse implementatie van de SDGs werd in 2018 aangeboden aan de Kamer. Deze rapportage gaf aanleiding tot het besluit tot integratie van de CBS rapportage over de SDGs en de Monitor Brede Welvaart vanaf 2019. Mede op basis van de binnenlandse ervaring benadrukt Nederland [in VN-verband](#) de belangrijke rol van de private sector en lokale overheden voor het behalen van de SDGs, naast het belang van de internationale rechtsorde. Het lidmaatschap van de [ontwikkelingswerkgroep van de G20](#) biedt ook de gelegenheid om binnen de G20 het belang van de SDGs te benadrukken. Nederland heeft daartoe bijgedragen aan afspraken over inclusief ondernemerschap, ontwikkeling van jonge kinderen en een duurzame leefomgeving. In 2018 vond ook de [Mid-Term Review](#) plaats van de *International Development Association* (IDA, het loket voor lage inkomenslanden) van de Wereldbankgroep voor de huidige IDA-periode (IDA18, juli 2017-juni 2020). Zowel qua verstrekte financiering als beleidstoezeggingen ligt de implementatie van IDA18 goed op koers. Mede dankzij de Nederlandse inzet zijn [kernallocaties voor fragiele landen in 2018](#) (USD 5 miljard) meer dan verdubbeld ten opzichte van 2015. Ook zijn de activiteiten voor opvang van vluchtelingen in de regio en gastgemeenschappen uitgebreid.

Over de internationale inspanningen op het gebied van asiel en migratie is in dit jaarverslag bijlage 7 opgenomen waar uitgebreid ingegaan wordt op de ontwikkelingen op asiel en migratie in 2018.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BHOS	05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	131.057	131.057	20.089	20.089	151.146	151.146
	05.02 Overig armoedebeleid	70.589	64.680	-57.943	-53.724	12.646	10.956
	05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	9.000	24.567	24.567	33.567	33.567
	05.04 Nog te verdelen ivm wijzigingen BNI en/of toerekeningen	-41.575	-41.575	41.575	41.575	0	0
Financiën	04 Internationale betrekkingen						
	04.50.09 Deelname aan internationale instellingen; IDA (Wereldbankonderdeel)	274.895	274.895	86.142	86.142	361.037	361.037
	04.50.05 Deelname AIIB	38.496	31.952	-2.220	-1.842	36.276	30.110
	52.01 Technische assistentie	1.500	0	0	0	1.500	0
Toerek.	Opvang asielzoekers	534.254	534.254	-52.182	-52.182	482.072	482.072
	Totaal	1.018.216	1.004.263	60.028	64.625	1.078.244	1.068.888

Financiële toelichting

BHOS:

- Het budget op artikel multilaterale betrokkenheid is ten opzichte van de ontwerpbegroting per saldo verhoogd. Er was onder andere een verhoging van EUR 34,4 miljoen van de algemene vrijwillige bijdragen aan onder andere UNICEF, UNDP en UNFPA.

- Binnen artikel armoedebelid is het budget verlaagd omdat een deel van de voor 2018 geplande betalingen aan multilaterale instellingen reeds in 2017 was voldaan. Ook vielen de uitgaven voor UNESCO, voorlichting op het gebied van OS en kleine ODA-activiteiten lager uit dan geraamd.
- Het budget voor migratie en ontwikkeling is verhoogd voor migratiesamenwerking en terugkeer van migranten met als doel facilitatie van veilige en legale migratie. Aanvullend zijn ook extra middelen toegekend aan de *Global Concessional Finance Facility* (GCFF) van de Wereldbank ter ondersteuning van gastlanden Libanon en Jordanië.
- De ontwikkeling van het ODA-budget is gekoppeld aan de ontwikkeling van het BNI. In het kader van behoedzaamheid en stabiliteit in de begroting worden groei en krimp niet direct doorvertaald in de OS-programmalijnen. Deze zogeheten BNI-ruimte kan immers weer toenemen of afnemen als in de loop van het jaar de BNI-raming wordt bijgesteld. Daarnaast kan er sprake zijn van nog te verdelen toerekeningen aan het ODA-budget. Het budget is daarnaast ook toegenomen doordat de bestedingen van de bijdrage uitzendingen door de politie (JenV) over 2017 lager waren dan begroot. Deze uitgaven vallen onder het ODA-kader. De ontvangst van EUR 8,1 miljoen is in 2018 verrekend en binnen het ODA budget alternatief ingezet.

Financiën:

- Door de bijdragen voor IDA18 in 9 jaar te betalen in plaats van 6 jaar, valt de bijdrage van Nederland aan de IDA (*International Development Association*) van de Wereldbank in 2018 lager uit. Daartegenover staat dat de helft van de voor 2019 geplande bijdrage aan IDA in 2018 is betaald. Per saldo valt de totale uitgave voor multilaterale ontwikkelingsbanken en -fondsen hierdoor EUR 86 miljoen hoger uit voor 2018.
- De toegezegde Nederlandse kapitaalstorting bij de AIIB (*Asian Infrastructure Investment Bank*) is USD 206,3 miljoen, en is voor de begroting afhankelijk van de wisselkoers van de euro ten opzichte van de dollar. Deze kapitaalstorting wordt tussen 2015 en 2019 in vijf gelijke tranches van elk USD 41,26 miljoen betaald. In 2018 is de vierde tranche betaald van omgerekend EUR 36,0 miljoen. Door wisselkoerseffecten in 2018 valt de hoogte van deze tranche EUR 2,2 miljoen lager uit dan eerder geraamd.

Toerekening:

- In 2018 bedroeg de toerekening aan ODA van kosten voor eerstejaars asielopvang EUR 482 miljoen. Deze toerekening is lager uitgevallen dan was voorzien in de HGIS-nota 2018, voornamelijk als gevolg van een lager dan verwachte asielinstroom.

Beleidsthema 9 Overige uitgaven

Onder dit thema zijn de uitgaven gebracht die niet binnen één van de inhoudelijke beleidsthema's kunnen worden geplaatst. De uitgaven betreffen met name de apparaatsuitgaven van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de middelen voor de attachés. Vanuit een groot aantal ministeries worden attachés met specialistische kennis uitgezonden naar Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland.

Budgettaire gevolgen van beleid

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving (x EUR 1 000)		Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
		Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
BZ	05.01 Geheim	0	0	0	0	0	0
	06.01 Nog onverdeeld (HGIS)	68.329	0	-68.329	0	0	0
	07.01 Apparaatsuitgaven	667.613	240.616	101.801	34.527	769.414	275.143
JenV	91.01 Eigen personeel/Attachés	1.891	0	190	0	2.081	0
BZK	71.01 Apparaat (attachés)	183	0	10	0	193	0
OCW	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: attachés	135	0	4	0	139	0
Financiën	<i>01 Belastingen</i>						
	01.03.01 Belastingdienst; eigen personeel (attachés)	1.044	0	22	0	1.066	0
	01.04.01 Belastingdienst; ICT materieel (attachés)	371	0	0	0	371	0
	10.20 Nog onverdeeld (attachés)	-67	0	0	0	-36	0
	21.01.01 Algemeen/apparaat (attachés)	1.066	0	22	0	1.088	0
Defensie	<i>08 Ondersteuning krijgsmacht door Cdo Dienstencentra</i>						
	08.02.34 Apparaatsuitgaven; Attachés	19.145	0	-664	0	18.481	0
IenW	98.01 Apparaatsuitgaven (attachés personeel)	1.337	0	678	0	2.015	0
	98.02 Apparaatsuitgaven (attachés materieel)	612	0	-125	0	487	0
EZ	<i>2 Bedrijvenbeleid: Innovatie en duurzaam ondernemen</i>						
	2.65 Baten- en lastendiensten (attachés innovatie)	6.611	0	-1.671	0	4.940	0
	2.65 Baten- en lastendiensten (attachés NFIA)	9.680	0	1.941	0	11.621	0
	<i>6 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen</i>						
	6.65 Bijdragen aan baten-lastendiensten (attachés)	16.009	0	1.802	0	17.811	0
	40.10/20 Personeel en materieel kernministerie (attachés)	1.481	0	1.160	0	2.641	0
SZW	96.20.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	483	0	15	0	498	0
VWS	10.03 Personeel en materieel uitgaven HGIS	1.158	0	42	0	1.200	0
	Totaal	797.081	240.616	36.898	34.527	834.010	275.143

Financiële toelichting:

BZ:

- Binnen artikel 06.01 zijn de HGIS middelen opgenomen die aan het begin van het jaar nog verdeeld moeten worden. De mutatie gedurende het jaar is het saldo van bijstellingen op grond van aanpassing van BBP-ramingen door het CPB op basis van het Centraal Economisch Plan (CEP) en de Macro Economische Verkenningen (MEV), verwerking van de HGIS-eindejaarsmarge 2017, het verwerken van de loon-, prijs- en koersbijstellingen binnen de HGIS en overboekingen naar diverse begrotingen. Binnen de HGIS is budget vrijgemaakt voor een aantal uitvoeringsknelpunten en nieuwe initiatieven die met name liggen op het terrein van het gastlandbeleid, water en circulaire economie en de Expo 2020 in Dubai. Daarnaast is via de HGIS eindejaarsmarge 2017 van het BIV (Defensie), BZ en BHOS een deel van de HGIS middelen ingezet voor de generieke taakstelling ter dekking van de gasproblematiek in Groningen.

- 07.01 Apparaat:
  - Als onderdeel van de afspraken uit het regeerakkoord wordt het postennet versterkt en uitgebreid. Voor het diplomatieke netwerk is extra geld beschikbaar, oplopend tot EUR 40 miljoen structureel vanaf 2021. De versterking en uitbreiding zal op verschillende manieren vorm krijgen. De Tweede kamer is hierover per brief geïnformeerd en aansluitend is hierover gedebatteerd.
  - Met de structurele OS-intensivering van EUR 400 miljoen per jaar en de aanvullende maatregelen zijn ook extra uitvoeringskosten gemoeid, zowel op het departement als op de posten. Voor een doelmatige besteding van de intensiveringsmiddelen zal daarom centraal (op het ministerie) en decentraal (op de posten) adequate beleids- en beheercapaciteit worden ingezet.
  - BZ wordt in haar rol en internationale verantwoordelijkheid binnen de Rijksdienst geconfronteerd met een toegenomen behoefte aan digitale voorzieningen en een steeds onveiligere wereld. Om de positie van Nederland ook in deze internationale context te borgen zijn extra investeringen in de digitale voorzieningen gedaan. Als gevolg hiervan zijn extra investeringen gedaan in ICT-voorzieningen in het buitenland, huisvesting buitenland en beveiliging op de posten. Een deel van deze uitgaven wordt verricht via de Shared Service Organisatie ICT (SSO-ICT).
  - Via de eindejaarsmarge is tevens een bedrag van EUR 11,4 miljoen toegevoegd aan het apparaatsbudget ten behoeve van investeringen in huisvesting buitenland. Daarnaast is voor ca. EUR 6 miljoen aan onroerend goed verkocht. Deze middelen zijn ingezet om de huisvestingsportefeuille te rationaliseren.

EZ (EZK):

- Door met name een overboeking van EUR 2,1 miljoen naar BZ voor de kosten lokale medewerkers voor het Innovatie Attaché Netwerk valt de realisatie voor attachés innovatie bij RVO lager uit.
- Het kabinet heeft in het voorjaar van 2018 besloten om extra middelen beschikbaar te stellen voor de NFIA (EUR 1,7 miljoen) met name voor extra capaciteit in verband met de Brexit en de overkomst van EMA (European Medicines Agency).

Bijlage 1a. De HGIS-uitgaven 2018 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1 000)

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
V Buitenlandse Zaken						
01 Versterkte int. rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten						
01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	56.035	7.740	2.685	-1.192	58.720	6.548
01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	53.770	35.250	7.680	1.534	61.450	36.784
02 Veiligheid en stabiliteit						
02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	11.015		1.023		12.038	
02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	9.265		7.885		17.150	
02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	10.855	3.252	-1.106	-1.443	9.749	1.809
02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	197.978	67.313	-25.889	-11.972	172.089	55.341
02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	20.257	7.822	7.003	3.082	27.260	10.904
03 Europese samenwerking						
03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	192.735	192.735	21.517	21.517	214.252	214.252
03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	9.720	3.888	246	98	9.966	3.986
03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	5.327		-890		4.437	
04 Consulaire belangen en uitdragen van Nederlandse waarden en belangen						
04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	13.645		317		13.962	
04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	6.199		8.641		14.840	
04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	7.856		-833		7.023	
04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	19.606	136	359	-38	19.965	98
04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	2.787		1.600		4.387	
05.00 Geheim						
05.01 Geheim	0		0			
06.00 Nog onverdeeld						
06.01 Nog onverdeeld (HGIS)	68.329		-68.329		0	
07.00 Algemeen						
07.01 Apparaatsuitgaven	667.613	240.616	101.801	34.527	769.414	275.143
Totaal	1.352.992	558.752	63.710	46.113	1.416.702	604.865

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
VI Justitie en Veiligheid						
31 Politie						
31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	8.600	8.600	-88	-88	8.512	8.512
33 Veiligheid en criminaliteitsbestrijding						
33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	200	200	-110	-110	90	90
33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	540		15	0	555	
91 Apparaatsuitgaven kerndepartement						
91.01 Europol en Eurojust	21.314		-2.273	0	19.041	
91.01 WIPO	362		5	0	367	
91.01 Eigen personeel/Attachés	1.891		190	0	2.081	
<i>Totaal</i>	<i>32.907</i>	<i>8.800</i>	<i>-2.261</i>	<i>-198</i>	<i>30.646</i>	<i>8.602</i>
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
07.01 Overheid als werkgever	200	0	-200	0		0
71.01 Apparaat (attachés)	183		10	0	193	
<i>Totaal</i>	<i>383</i>	<i>0</i>	<i>-190</i>	<i>0</i>	<i>193</i>	<i>0</i>
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap						
06 Hoger Beroepsonderwijs						
06.70 Hoger beroepsonderwijs	2.873	2.873	0	0	2.873	2.873
07 Wetenschappelijk Onderwijs						
07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	50.311	43.396	1.126	984	51.437	44.380
08 Internationaal onderwijsbeleid						
08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	196		-41	0	155	
08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: attachés	135		4	0	139	
08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	185		0	0	185	
08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken; cultuur	426		0	0	426	
14.71 Cultuur; subsidies	4.617		0	0	4.617	
16 Onderzoek en wetenschappen						
16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	454	0	0	454	454
16.71 Onderzoek en wetenschappen; Attaché China			0	0		
<i>Totaal</i>	<i>59.197</i>	<i>46.723</i>	<i>1.089</i>	<i>984</i>	<i>60.286</i>	<i>47.707</i>

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
IXB Financiën						
01 Belastingen						
01.03.01 Belastingdienst; eigen personeel (attachés)	1.044		22	0	1.066	
01.04.01 Belastingdienst; ICT materieel (attachés)	371		0	0	371	
04 Internationale betrekkingen						
04.50.09 Deelname aan internationale instellingen; IDA (Wereldbankonderdeel)	274.895	274.895	86.142	86.142	361.037	361.037
04.50.05 Deelname AIIB	38.496	31.952	-2.220	-1.842	36.276	30.110
52.01 Technische assistentie	1.500		0	0	1.500	
10.20 Nog onverdeeld (attachés)	-67				-36	
21.01.01 Algemeen/apparaat (attachés)	1.066		22	0	1.088	
<i>Totaal</i>	<i>317.305</i>	<i>306.847</i>	<i>83.966</i>	<i>84.300</i>	<i>401.302</i>	<i>391.147</i>
X Defensie						
01 Opdracht inzet						
01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)/tevens verdeelartikel BIV	332.682		-106.031	0	226.651	
08 Ondersteuning krijgsmacht door Cdo Dienstencentra						
08.02.34 Apparaatsuitgaven; Attachés	19.145		-664	0	18.481	
<i>Totaal</i>	<i>351.827</i>	<i>0</i>	<i>-106.695</i>	<i>0</i>	<i>245.132</i>	<i>0</i>
XII Infrastructuur en Waterstaat						
11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	11.602		644	0	12.246	
17.01 Luchtvaart	1.311		-296	0	1.015	
18.01 Scheepvaart	1.066		7	0	1.073	
19 Klimaat						
19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	4.038		3.226	0	7.264	
23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	940	35	0	0	940	35
98.01 Apparaatsuitgaven (attachés personeel)	1.337		678	0	2.015	
98.02 Apparaatsuitgaven (attachés materieel)	612		-125	0	487	
<i>Totaal</i>	<i>20.906</i>	<i>35</i>	<i>4.134</i>	<i>0</i>	<i>25.040</i>	<i>35</i>

Begroting / beleidsterrein / artikel / omschrijving	Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
XIII Economische Zaken						
1 Goed functionerende economie en markten						
1.55 Opdrachten	145		41	0	186	
1.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.498		-184	0	2.314	
2 Bedrijvenbeleid: Innovatie en duurzaam ondernemen						
2.65 Baten- en lastendiensten (attachés innovatie)	6.611		-1.671	0	4.940	
2.65 Baten- en lastendiensten (attachés NFIA)	9.680		1.941		11.621	
2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.331		-236		2.095	
2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties			0	0		
4 Een doelmatige en duurzame energievoorziening						
4.55 Opdrachten			90	0	90	
4.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	1.081		-434		647	
6 Een concurrerende, duurzame en veilige agro-, visserij- en voedselketen						
6.65 Bijdragen aan baten-lastendiensten (attachés)	16.009		1.802		17.811	
6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	7.707	3.878	-1.143	-531	6.564	3.347
6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	255	255	-255	-255		
6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	2.064		-295		1.769	
8 Natuur en biodiversiteit						
8.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.097		78	0	1.175	
40 Apparaat						
40.10/20 Personeel en materieel kernministerie (attachés)	1.481		1.160	0	2.641	
Totaal	50.959	4.133	894	-786	51.853	3.347
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
96.20.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	483		15	0	498	
Totaal	483	0	15	0	498	0
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
02.11 Curatieve zorg; Beschikbaarheid en productveiligheid	3.800		-3.319		481	
04.40 Zorgbreed beleid; Inrichten uitvoeringsactiviteiten	0		1.500		1.500	
09.12 Algemeen; Programma-uitgaven HGIS	3.868		0		3.868	
10 Apparaat						
10.01 Apparaat personeel			1.100		1.100	
10.02 Apparaat materieel			11.025	0	11.025	
10.03 Personeel en materieel uitgaven HGIS	1.158		42		1.200	
Totaal	8.826	0	10.348	0	19.174	0

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2018		Mutatie		Realisaties 2018	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking						
01 Duurzame handel en investeringen						
01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	19.113	9.758	5.145	4.653	24.258	14.411
01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	84.031		3.567	0	87.598	
01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	292.186	283.535	75.268	79.547	367.454	363.082
01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	113.500	113.500	-55.650	-55.650	57.850	57.850
02 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water						
02.01 Toename van voedselzekerheid	337.295	337.295	-13.345	-13.345	323.950	323.950
02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	199.283	199.283	11.319	11.319	210.602	210.602
02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	129.918	128.118	46.329	46.378	176.247	174.496
03 Sociale vooruitgang						
03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	417.784	416.173	27.242	27.361	445.026	443.534
03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	52.539	52.539	805	805	53.344	53.344
03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	219.304	219.304	9.505	9.505	228.809	228.809
03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsopleiding en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	35.300	35.300	52.278	52.278	87.578	87.578
04 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling						
04.01 Humanitaire hulp	205.191	204.000	172.200	172.774	377.391	376.774
04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	191.788	191.788	231.795	231.795	423.583	423.583
04.04 Noodhulpfondsen		0	10.081	10.081	10.081	10.081
05 Versterkte kaders voor ontwikkeling						
05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	131.057	131.057	20.089	20.089	151.146	151.146
05.02 Overig armoedebeleid	70.589	64.680	-57.943	-53.724	12.646	10.956
05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	9.000	24.567	24.567	33.567	33.567
05.04 Nog te verdelen ivm wijzigingen BNI en/of toerekeningen	-41.575	-41.575	41.575	41.575	0	0
Totaal	2.466.303	2.353.755	604.827	610.008	3.071.130	2.963.763
Toerekeningen						
EU-begroting	405.600	329.867	0	0	405.600	329.867
Opvang asielzoekers	534.254	534.254	-52.182	-52.182	482.072	482.072
Totaal	939.854	864.121	-52.182	-52.182	887.672	811.939
TOTAAL UITGAVEN	5.601.942	4.143.166	607.655	688.239	6.209.628	4.831.405
TOTAAL UITGAVEN excl. toerekeningen	4.662.088	3.279.045	659.837	740.421	5.321.956	4.019.466

Bijlage 1b. HGIS-ontvangsten 2018 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1 000)

Begroting / beleidsterrein / artikel / omschrijving		Begroting 2018	Mutatie	Realisaties 2018
V Buitenlandse Zaken				
2 Veiligheid en stabiliteit				
	10 Doorberekening Defensie diversen	227	-15	212
	40 Restituties contributies	1.000	2.014	3.014
3 Europese samenwerking				
	30 Restitutie Raad van Europa	250	8	258
4 Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen				
	10 Consulaire dienstverlening aan Nederlanders	18.300	2.107	20.407
	20 Consulaire dienstverlening aan vreemdelingen	23.000	21.413	44.413
	40 Doorberekening Defensie diversen	790	-716	74
7 Apparaat				
	10 Diverse ontvangsten	21.450	20.253	41.703
	20 Koersverschillen	0	5.999	5.999
	Totaal	65.017	51.063	116.080
VI Justitie en Veiligheid				
31 Politie				
	03 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie Internationale samenwerking	0	8.131	8.131
91 Apparaat				
	Totaal	0	82	82
IXB Financiën				
04 Internationale financiële betrekkingen				
	50.02/03 Ontvangsten IFI's	0	3.059	3.059
	Totaal	0	3.059	3.059
X Defensie				
01 Opdracht inzet				
	01.01/03 Crisisbeheersingsoperaties (incl contributies)/tevens verdeelartikel BIV	26.707	7.907	34.614
	Totaal	26.707	7.907	34.614
XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking				
1 Duurzame handel en investeringen				
	Ontvangsten internationaal ondernemen	3.619	5.828	9.447
	Ontvangsten DGGF	500	1.500	2.000
5 Versterkte kaders voor ontwikkeling				
	20 Ontvangsten en restituties met betrekking tot leningen	27.812	3.860	31.672
	21 Ontvangsten OS	31.176	-16.554	14.622
	22 Koersverschillen OS	0	11.141	11.141
	Totaal	63.107	5.775	68.882
	TOTAAL ONTVANGSTEN	154.831	76.017	230.848

Bijlage 2. De ODA-uitgaven naar beleidsthema (bedragen x EUR 1 000)

		Begroting 2018	Mutatie	Realisaties 2018	Begroting/artikel
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten					
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	7.740	-1.192	6.548	V-01.01
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	35.250	1.534	36.784	V-01.02
JenV	33.03.39 Opsporing en vervolging; drugsbestrijding Suriname	200	-110	90	VI-03.39
	<i>Totaal</i>	<i>43.190</i>	<i>232</i>	<i>43.422</i>	
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit					
BZ	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	3.252	-1.443	1.809	V-02.03
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	67.313	-11.972	55.341	V-02.04
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	7.822	3.082	10.904	V-02.05
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	204.000	172.774	376.774	XVII-04.01
	04.03 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	191.788	231.795	423.583	XVII-04.03
	04.04 Noodhulpfondsen	0	10.081	10.081	XVII-04.04
JenV	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	8.600	-88	8.512	VI-03.21
	<i>Totaal</i>	<i>482.775</i>	<i>404.229</i>	<i>887.004</i>	
3. Europese samenwerking					
BZ	03.02 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden	192.735	21.517	214.252	V-03.02
	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	3.888	98	3.986	V-03.03
Toerek.	EU-begroting	329.867	0	329.867	Toerekening
	<i>Totaal</i>	<i>526.490</i>	<i>21.615</i>	<i>548.105</i>	
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nl-se waarden en belangen					
BZ	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	136	-38	98	V-04.04
	<i>Totaal</i>	<i>136</i>	<i>-38</i>	<i>98</i>	
5. Duurzame handel en investeringen					
BHOS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	9.758	4.653	14.411	XVII-01.01
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	0	0	0	XVII-01.02
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	283.535	79.547	363.082	XVII-01.03
	01.04 Dutch good growth fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB	113.500	-55.650	57.850	XVII-01.04
	<i>Totaal</i>	<i>406.793</i>	<i>28.550</i>	<i>435.343</i>	
6. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water					
BHOS	02.01 Toename van voedselzekerheid	337.295	-13.345	323.950	XVII-02.01
	02.02 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	199.283	11.319	210.602	XVII-02.02
	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	128.118	46.378	174.496	XVII-02.03
IenW	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	35	0	35	XII-23.01
EZ	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	3.878	-531	3.347	XIII-16.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (UNEP)	255	-255	0	XIII-16.95
	<i>Totaal</i>	<i>668.864</i>	<i>43.566</i>	<i>712.430</i>	

		Begroting 2018	Mutatie	Realisaties 2018	Begroting/ artikel
7. Sociale vooruitgang					
OCW	06.70 Hoger beroepsonderwijs	2.873	0	2.873	VIII-06.70
	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	43.396	984	44.380	VIII-07.70/76
	16.70 Onderzoek en wetenschappen; WOTRO	454	0	454	VIII-16.70
EZ	7.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (o.a. ISRIC en bekostiging HBO)	0	0	0	XIII-17.35
	17.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (Intern. onderwijs)	0	0	0	XIII-17.35
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	416.173	27.361	443.534	XVII-03.01
	03.02 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	52.539	805	53.344	XVII-03.02
	03.03 Versterkt maatschappelijk middenveld	219.304	9.505	228.809	XVII-03.03
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	35.300	52.278	87.578	XVII-03.04
	<i>Totaal</i>	<i>770.039</i>	<i>90.933</i>	<i>860.972</i>	
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling					
Financiën	04.50.09 Deelname aan internationale instellingen; IDA (Wereldbankonderdeel)	274.895	86.142	361.037	IX-50.01
	04.50.05 Deelname AIIB	31.952	-1.842	30.110	IX-50.01
BHOS	05.01 Versterkte multilaterale betrokkenheid	131.057	20.089	151.146	XVII-05.01
	05.02 Overig armoedebeleid	64.680	-53.724	10.956	XVII-05.02
	05.03 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	24.567	33.567	XVII-05.03
	05.04 Nog te verdelen ivm wijzigingen BNI en/of toerekeningen	-41.575	41.575	0	XVII-05.04
Toerek.	Opvang asielzoekers	534.254	-52.182	482.072	Toerekening
Toerek.	EKI-kwijtschelding	0	0	0	Toerekening
	<i>Totaal</i>	<i>1.004.263</i>	<i>64.625</i>	<i>1.068.888</i>	
Algemeen					
Div.	Overige uitgaven	240.616	34.527	275.143	diversen
	<i>Totaal</i>	<i>240.616</i>	<i>34.527</i>	<i>275.143</i>	
Totaal ODA binnen HGIS		4.143.166	688.239	4.831.405	
ODA buiten HGIS, instituten EZ (LNV)		4.725	-2.985	1.740	
TOTAAL ODA		4.147.891	685.254	4.833.145	

Bijlage 3. ODA-prestatie 2018 (bedragen x EUR 1 000)

ODA-prestatie in 2018	
ODA-uitgaven (1)	4.833,1
Af: Aflossingen op ODA-leningen (2)	38,3
Af: Ontvangsten op eerdere ODA-uitgaven (3)	35,9
Netto ODA (1-2-3)	4.758,9
<i>BNI 2018</i>	774.242,0
ODA-prestatie 2018	0,61%

Bijlage 4. ODA-uitgaven 2018 in partnerlanden (hulprelaties en overgangsrelaties) en regionale programma's

Hulprelatielanden	2018
Afghanistan	
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	33.165.000
totaal	33.165.000
Burundi	
2.1 Toename van voedselzekerheid	18.048.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	6.403.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	3.028.000
totaal	27.479.000
Jemen	
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	2.416.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	7.633.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	1.150.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	4.590.000
totaal	15.789.000
Mali	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	1.103.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	1.860.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	6.431.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	19.208.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	11.971.000
totaal	40.573.000
Palestijnse gebieden	
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	1.218.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	4.200.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	4.900.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	7.004.000
totaal	17.322.000

Zuid-Soedan

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	1.760.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	10.917.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	14.944.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	757.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	10.862.000
totaal	39.240.000

Deze overzichten betreffen enkel de aan de ambassades gedelegeerde landenbudgetten (en omvat niet de uitgaven uit centrale budgetten).

Bangladesh

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	2.162.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	8.055.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	18.119.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	9.832.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	2.142.000
totaal	40.310.000

Benin

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	331.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	8.936.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	5.721.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	7.324.000
totaal	22.312.000

Ethiopië

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	668.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	29.760.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	21.849.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	1.210.000
totaal	53.487.000

Ghana

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	2.137.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	9.730.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	3.788.000
totaal	15.655.000

Indonesië

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	2.171.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	2.342.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	5.260.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	3.208.000
totaal	12.981.000

Overgangsrelatielanden**2018****Kenia**

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	2.916.000
2.1 Toename van voedselzekerheid	3.067.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	2.431.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	684.000
totaal	9.098.000

Mozambique

2.1 Toename van voedselzekerheid	9.075.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	9.757.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.319.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	13.181.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	1.700.000
totaal	35.032.000

Oeganda

2.1 Toename van voedselzekerheid	13.538.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	30.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	276.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	4.000.000
totaal	17.844.000

Rwanda *

2.1 Toename van voedselzekerheid	30.772.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	5.612.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	3.390.000
totaal	39.774.000

Afrika Grote Meren

2.1 Toename van voedselzekerheid	9.592.000
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	3.129.000
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergroten weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.182.000
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	4.206.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	5.404.000
totaal	23.513.000

Hoorn van Afrika

4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	5.302.000
totaal	5.302.000

Midden-Amerika Programma

4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	0
totaal	0

Bijlage 5. Non-ODA uitgaven 2018 per beleidsthema (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2018	Mutatie	Realisaties 2018	Begroting/artikel	
1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten					
BZ	01.01 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak	48.295	3.877	52.172	V-01.01
	01.02 Bescherming en bevordering van mensenrechten	18.520	6.146	24.666	V-01.02
JenV	33.03.10 Opsporing en vervolging; NFI	540	15	555	VI-03.10
	91.01 Europol en Eurojust	21.314	-2.273	19.041	VI-01.07
	91.01 WIPO	362	5	367	VI-01.09
BZK	07.01 Overheid als werkgever	200	-200	0	VII-07.01
	<i>Totaal</i>	<i>89.231</i>	<i>7.570</i>	<i>96.801</i>	
2. Vrede, veiligheid en stabiliteit					
BZ	02.01 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid	11.015	1.023	12.038	V-02.01
	02.02 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit	9.265	7.885	17.150	V-02.02
	02.03 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid	7.603	337	7.940	V-02.03
	02.04 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband	130.665	-13.917	116.748	V-02.04
	02.05 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden	12.435	3.921	16.356	V-02.05
IenW	26.01 Bijdrage infrafonds	0	0	0	XII-26.01
BHOS	04.01 Humanitaire hulp	1.191	-574	617	XVII-04.01
	04.02 Budget Internationale Veiligheid; voorkomen en terugdringen van co	0	0	0	XVII-04.02
JenV	31.03.21 Kwaliteit, Arbeidsvoorwaarden en ICT politie	0	0	0	VI-03.21
Defensie	01.01.01 Crisisbeheersingsoperaties (inclusief contributies)/tevens verdeelartikel BIV	332.682	-106.031	226.651	X-01.01
	<i>Totaal</i>	<i>504.856</i>	<i>-107.356</i>	<i>397.500</i>	
3. Europese samenwerking					
BZ	03.03 Een hechtere Europese waardengemeenschap	5.832	148	5.980	V-03.03
	03.04 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28	5.327	-890	4.437	V-03.04
Toerek.	EU-begroting	75.733	0	75.733	Toerekening
	<i>Totaal</i>	<i>86.892</i>	<i>-742</i>	<i>86.150</i>	
4. Consulaire belangenbehartiging en internationaal uitdragen van Nlse waarden en belangen					
BZ	04.01 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland	13.645	317	13.962	V-04.01
	04.02 Samen met (keten)partners het personenverkeer reguleren	6.199	8.641	14.840	V-04.02
	04.03 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur	7.856	-833	7.023	V-04.03
	04.04 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen	19.470	397	19.867	V-04.04
	04.05 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland	2.787	1.600	4.387	V-04.05
VWS	02.11 Curatieve zorg; Beschikbaarheid en productveiligheid	3.800	-3.319	481	XVI-02.11
	04.40 Zorgbreed beleid; Inrichten uitvoeringsactiviteiten	0	1.500	1.500	XVI-04.40
	10.01 Apparaat personeel	0	1.100	1.100	XVI-10.01
	10.02 Apparaat materieel	0	11.025	11.025	XVI-10.02
OCW	08.77 Internationaal onderwijs; Bijdrage aan andere begrotingshoofdstuk	426	0	426	VIII-08.77
	14.71 Cultuur; subsidies	4.617	0	4.617	VIII-14.71
		<i>58.800</i>	<i>20.428</i>	<i>79.228</i>	

Begroting/ beleidsterrein/ artikel/ omschrijving		Begroting 2018	Mutatie	Realisaties 2018	Begroting/ artikel
5. Duurzame handel en investeringen					
BHOS	01.01 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	9.355	492	9.847	XVII-01.01
	01.02 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	84.031	3.567	87.598	XVII-01.02
	01.03 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	8.651	-4.279	4.372	XVII-01.03
EZ	1.55 Opdrachten	145	41	186	XIII-11.55
	1.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.498	-184	2.314	XIII-11.95
	2.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	2.331	-236	2.095	XIII-12.95
	<i>Totaal</i>	<i>107.011</i>	<i>-599</i>	<i>106.412</i>	
6. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water					
BHOS	02.03 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	1.800	-49	1.751	XVII-02.03
IenW	11.01 Algemeen waterbeleid (Partners voor Water)	11.602	644	12.246	XII-11.01
	17.01 Luchtvaart	1.311	-296	1.015	XII-17.01
	18.01 Scheepvaart	1.066	7	1.073	XII-18.01
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking	4.038	3.226	7.264	XII-19.02
	19.02 Klimaat; Int. Beleid, coordinatie en samenwerking/CDM	0	0	0	XII-19.02
	23.01 Meteorologie en seismologie (contributie WMO)	905	0	905	XII-23.01
	97.01 I&M-brede programmiddelen	0	0	0	XII-97.01
EZ	4.55 Opdrachten	0	90	90	XIII-14.55
	4.95 Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	1.081	-434	647	XIII-14.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (FAO)	3.829	-612	3.217	XIII-16.95
	6.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties (Overig)	2.064	-295	1.769	XIII-16.95
	8.95 Bijdragen (inter)nationale organisaties	1.097	78	1.175	XIII-18.95
	<i>Totaal</i>	<i>28.793</i>	<i>2.359</i>	<i>31.152</i>	
7. Sociale vooruitgang					
OCW	07.70/76 Wetenschappelijk onderwijs	6.915	142	7.057	VIII-07.70/76
	08.71 Internationaal onderwijs;Subsidies	196	-41	155	VIII-08.71
	08.76 Internationaal onderwijs Bijdragen (inter)nationale organisaties: overige	185	0	185	VIII-08.76
VWS	09.12 Algemeen; Programma-uitgaven HGIS	3.868	0	3.868	XVI-09.12.10
EZ	7.35 Groen onderwijs van hoge kwaliteit (o.a. ISRIC en bekostiging HBO)	0	0	0	XIII-17.35
BHOS	03.01 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	1.611	-119	1.492	XVII-03.01
	03.04 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	0	0	0	XVII-03.04
	<i>Totaal</i>	<i>12.775</i>	<i>-18</i>	<i>12.757</i>	
8. Versterkte kaders voor ontwikkeling					
BHOS	05.02 Overig armoedebestrijding	5.909	-4.219	1.690	XVII-05.02
Financiën	04.50.09 Deelname aan internationale instellingen; IDA (Wereldbankonderdeel)	0	0	0	IX-50.01
	04.50.05 Deelname AIIB	6.544	-378	6.166	
	52.01 Technische assistentie	1.500	0	1.500	IX-52.01
	<i>Totaal</i>	<i>13.953</i>	<i>-4.597</i>	<i>9.356</i>	
Overige uitgaven					
Div.	Overige uitgaven	556.465	2.371	558.867	Div. Begrotingen
	<i>Totaal</i>	<i>556.465</i>	<i>2.371</i>	<i>558.867</i>	
Totaal non-ODA		1.458.776	-80.584	1.378.223	

Bijlage 6: Internationale klimaatfinanciering voor ontwikkelingslanden 2018

Inleiding

In 2009 hebben de rijke landen in Kopenhagen toegezegd om vanaf 2020 USD 100 miljard per jaar te mobiliseren uit publieke en private bronnen om ontwikkelingslanden te ondersteunen bij het beheersbaar houden van klimaatverandering. Deze afspraak werd bij de Klimaatop in Parijs in 2015 bevestigd. Verder is afgesproken dat de ontwikkelde landen geleidelijk naar dit bedrag toewerken. Ook Nederland schaaft daarom zijn klimaatfinanciering jaarlijks op. Tijdens de jaarlijkse UNFCCC-klimaatonderhandelingen (COP24, Katowice, december 2018) is een zgn. *rulebook* tot stand gekomen met (onder meer) nadere afspraken over de rapportage van klimaatfinanciering.

Publieke klimaatfinanciering in 2018

In 2018 besteedde Nederland in totaal EUR 578 miljoen aan publieke middelen (ODA) voor klimaatactie ten behoeve van ontwikkelingslanden. Dit betrof meer dan 350 activiteiten die geheel of gedeeltelijk bijdroegen aan reductie van broeikasgassen (klimaatmitigatie) en/of vergroting van de weerbaarheid tegen klimaatverandering (klimaatadaptatie).

De raming voor 2018 in de bijlage bij de vorige HGIS-nota beliep EUR 400 miljoen. Op bijna alle terreinen liggen de gerealiseerde uitgaven hoger dan de ramingen. Hier zijn een aantal redenen voor:

- Het Kabinet heeft de middelen voor klimaat onder begrotingsartikel 2.3 met EUR 40 miljoen verhoogd
- De integratie van klimaat in ontwikkelingsactiviteiten is verder versterkt. Het groeiende besef dat klimaatverandering duurzame ontwikkeling ondermijnt, speelt hierbij een belangrijke rol
- Een deel van de bijdrage aan IDA voor 2019 is al in 2018 overgemaakt

De klimaatuitgaven werden vooral gerealiseerd onder begrotingsartikel 2 voor duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water. Bij de waterprogramma's (art. 2.1) is de inzet de waterproductiviteit in de landbouw te verhogen, het schaarsere water beter te beheren, de bevolking in delta's beter te beschermen tegen overstromingen en de toegang tot water en sanitaire voorzieningen te verbeteren op een wijze die bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering. Binnen het thema voedselzekerheid (art. 2.2) steunt Nederland activiteiten die de productiviteit in de landbouw verhogen in een context van klimaatverandering en die boeren weerbaarder maken tegen klimaatverandering. Waar mogelijk wordt dit gecombineerd met de introductie van methodes en technieken die minder broeikasgassen uitstoten of waarmee meer broeikasgassen worden opgevangen. Met de middelen voor duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen en klimaat (art. 2.3) richt Nederland zich op vergroting van toegang tot hernieuwbare energie, duurzaam beheer van bossen, mobilisering van private financiering voor klimaatrelevante investeringen, en opbouw van kennis over de relatie tussen klimaat en ontwikkeling. Ook worden uit dit begrotingsartikel het nieuwe *Dutch Fund for Climate and Development* (DFCD, in het Regeerakkoord aangekondigd als het Nationaal Klimaatfonds) en bijdragen aan internationale klimaatfondsen zoals het Groene Klimaatfonds (GCF) gefinancierd. Daarnaast waren er klimaatrelevante uitgaven in programma's die onder andere begrotingsartikelen vielen. Zo worden met het bedrijfsleveninstrumentarium klimaatrelevante investeringen ondersteund, onder andere in hernieuwbare energie. Ook zet een aantal partnerschappen met maatschappelijke organisaties zich mede in om de bevolking in ontwikkelingslanden minder kwetsbaar voor klimaatverandering te maken, dan wel om klimaatverandering tegen te gaan. Sommige wederopbouwprojecten en projecten voor opvang van vluchtelingen in de regio zijn klimaatrelevant. Tot slot leveren multilaterale ontwikkelingsbanken en een aantal VN-organisaties en fondsen mede met Nederlandse ondersteuning een belangrijke bijdrage aan klimaatactie.

Voorbeelden van projecten die in 2018 zijn gestart zijn:

- Ondersteuning van het *Least Developed Country Fund* van de *Global Environment Facility* (GEF), het enige multilaterale fonds dat zich specifiek richt op aanpassing van de meest

kwetsbare landen aan klimaatverandering. Het richt zich daarbij onder andere op technologieoverdracht, risicobeperking en het ondersteunen van de uitvoering van de nationale adaptatieplannen.

- Een programma in de Mopti-regio van Mali gericht op vergroting van de voedselzekerheid en van de weerbaarheid van de bevolking tegen klimaatverandering en sociale crises.
- Een samenwerkingsprogramma om kennisinstellingen in Bangladesh op het terrein van watermanagement te versterken tegen de achtergrond van de uitdagingen die klimaatverandering met zich meebrengt.
- Een bijdrage aan het *NDC Accelerator Trust Fund* van de *Inter-American Development Bank*, dat beoogt projecten die van belang zijn voor het halen van de klimaatdoelstellingen in het Caraïbisch gebied sneller te kunnen uitvoeren.

Publieke klimaatfinanciering per beleidsartikel in 2018 (x EUR 1 mln.)¹			
Artikel	Raming 2018	Verskil met de raming	Realisatie 2018
1. Duurzame handel en investeringen	40	20	60
2. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water			
2.1 Toename van voedselzekerheid	80	27	107
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	80	1	81
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	70	71	141
3. Sociale vooruitgang	40	13	53
4. Vrede en veiligheid voor ontwikkeling	0	22	22
Overig	0	1	1
Internationale financiële instellingen en VN	90	23	113
Totaal publieke klimaatfinanciering	400	178	578

Met publieke middelen gemobiliseerde private klimaatfinanciering in 2018²

Nederland mobiliseerde in 2018 EUR 498 miljoen aan private investeringen in klimaatprojecten, beduidend meer dan de raming ad EUR 400 miljoen. Deze investeringen werden gerealiseerd met verschillende instrumenten: bilaterale programma's, multidonorfondsen, multilaterale fondsen en via de bijdragen aan de multilaterale ontwikkelingsbanken.

Gerealiseerde private financiering in 2018 (x EUR 1 mln.)	
Multidonorfondsen (gemobiliseerd op projectniveau)	22,42
<i>Green Climate Fund (GCF)</i>	6,29
<i>Global Environment Facility (GEF)</i>	0,38
<i>Global Agriculture and Food Security Program</i>	2,43
<i>Sustainable Trade Initiative (IDH)</i>	10,98
<i>Global SME Finance Facility</i>	2,35
Nederlandse programma's (gemobiliseerd op projectniveau)	1,16
<i>Dutch Good Growth Fund (DGGF)</i>	0,00
<i>Solidaridad</i>	1,05
<i>Dutch Agro-Water Climate Alliance/MoMo4C</i>	0,11
Bilaterale projecten vanuit de ambassades	1,09

¹ Bedragen zijn voorlopig; definitieve cijfers worden aan UNFCCC gerapporteerd. De afwijkingen zullen niet substantieel zijn.

² Voor de berekening van de private hefboom van de publieke klimaatinsat wordt een in OESO-verband ontwikkelde methode gebruikt (<https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/DAC-Methodologies-on-Mobilisation.pdf>)

	<i>Accra</i>	0,04
	<i>Dhaka</i>	0,04
	<i>Maputo</i>	0,93
	<i>Nairobi</i>	0,08
Publiek-private partnerschappen		10,67
	<i>Fonds Duurzaam Water (FDW)</i>	2,66
	<i>Geodata for Water</i>	6,19
	<i>Aqua 4 All</i>	0,91
FMO		164,93
Multilaterale ontwikkelingsbanken		192,28
European Investment Bank³		87,01
Climate Investor One (gemobiliseerd op projectniveau)		19,66
Totaal (afgerond)		498

Berekening van de private financiering die multilaterale ontwikkelingsbanken (MDB's) mobiliseren
De bijdrage van de MDB's aan klimaatactie neemt jaarlijks toe vanwege hun succesvolle inzet om het klimaataandeel van hun portefeuille te laten groeien. In 2016 bracht een OESO-rapport in beeld welke hefboomwerking van de leningen van de verschillende ontwikkelingsbanken verwacht kan worden op basis van de ervaringen in 2013 en 2014. De leningen van ontwikkelingsbanken bleken gemiddeld 42% van de waarde van de lening aan private investeringen te mobiliseren. Dit percentage wordt gebruikt om te berekenen hoeveel private investeringen met de Nederlandse bijdragen aan de MDB's zijn gemobiliseerd.

Nederland investeerde ook in 2018 in innovatie van financieringsinstrumenten

- Nederland gaf opnieuw steun aan het [Global Innovation Lab for Climate Finance](#). Deze internationale competitie besteedde voor het eerst specifiek aandacht aan het thema klimaatadaptatie en opende een speciaal innovatiespoor voor duurzame, klimaatslimme landbouw in West- en Centraal-Afrika.
- Het programma [Mobilising More for Climate](#) (MoMo4C) doorliep zijn derde cyclus waarbij een initiatief voor duurzame houtproductie in Vietnam en een voorstel voor klimaatvriendelijke innovaties in de teelt van bonen, avocado's en bijen in Tanzania een geldprijs ontvingen voor het uitwerken van een marketingstrategie.

Definities en methoden: vergelijken van de data van verschillende landen is moeilijk

Hoewel veel landen inmiddels hun klimaatcijfers publiceren, passen zij niet allemaal dezelfde methodes toe bij de berekening van hun publieke inzet voor klimaat en van de daarmee gerealiseerde private financiering. Daarom zijn de cijfers van de verschillende donoren nog moeilijk te vergelijken. Nederland dringt in OESO-verband steeds aan op harmonisatie van methodes. Daarnaast voert Nederland samen met Zwitserland en Canada druk uit op de MDB's om hun inspanningen volgens de OESO-methode te presenteren.

Het *rulebook* van COP 24 biedt meer houvast en zal leiden tot een grotere homogeniteit, zodat de getallen van verschillende donoren beter bij elkaar opgeteld en met elkaar vergeleken kunnen worden. Deze richtlijnen zijn echter pas vanaf 2020 geldig.

---

³ Deze cijfers worden niet opgenomen in de Nederlandse rapportage aan UNFCCC omdat de EU over de EIB rapporteert aan UNFCCC.

Bijlage 7: Internationale inspanningen op asiel en migratie 2018

Inleiding

In het Regeerakkoord '[Vertrouwen in de toekomst](#)' van 10 oktober 2017 van het kabinet Rutte III zijn duidelijke ambities neergelegd op het gebied van migratie, veiligheid, economische groeikansen en Europa. Dit is verder uitgewerkt in diverse beleidsnota's en brieven, waaronder de [Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie 2018-2022](#), de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de [integrale migratieagenda van de](#) Staatssecretaris Justie en Veiligheid en de ministers van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

In maart 2018 is de [integrale migratieagenda](#) van het kabinet gepresenteerd. Nederland werkt, bilateraal en in Europees verband, via een geïntegreerde aanpak aan de verschillende pilaren van het migratiebeleid. De internationale activiteiten hebben zich gericht op stabiliteit, armoedebestrijding en inclusieve groei als lange termijn investering in het tegengaan van irreguliere migratie, de aanpak van mensenhandel en mensensmokkel, de versterking van opvang en bescherming in de regio, een solidair en solide Europees asielstelsel en verbeterde terugkeersamenwerking. In het voorjaar van 2019 wordt de voortgang van de integrale migratieagenda gedeeld met het parlement.

In mei 2018 is de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) aan de Tweede Kamer aangeboden. Een belangrijk deel van de extra ODA-intensiveringsmiddelen van het kabinet zijn bij Voorjaarsnota 2018 ([eerste suppletoire begroting](#)) ingezet voor opvang en bescherming van vluchtelingen in de regio (2018: EUR 103 miljoen, 2019 en verder EUR 128 miljoen per jaar). Nederland steunt programma's gericht op bescherming en perspectiefvolle opvang van ontheemden, vluchtelingen en gastgemeenschappen, onder meer door inzet op toegang tot onderwijs en het scheppen van banen. Daarnaast wordt ingezet op het versterken van de bescherming en rechtspositie van vluchtelingen, ontheemden en migranten en het voorkomen van mensensmokkel, met speciale aandacht voor vrouwen en kinderen. Ook is het bestaande BHOS-budget voor migratiesamenwerking verhoogd met EUR 25 miljoen per jaar. BHOS zet komende jaren extra in op migratiemanagement door activiteiten ter bestrijding van mensensmokkel en mensenhandel, bewustwordingscampagnes en het bevorderen van terugkeer en herintegratie van migranten en vluchtelingen.

Bij de [tweede suppletoire begroting](#) is de BHOS-begroting nog eens met EUR 50 miljoen opgehoogd in verband met de Nederlandse bijdrage aan de *EU Facility for Refugees in Turkey II*.

Een positieve ontwikkeling is dat de irreguliere migratie vanuit Noord-Afrika naar Europa in 2018 verder is verminderd.

Diplomatiek resultaat

Nederland intensiveerde de migratiesamenwerking met landen in de Sahel. Op 23 februari 2018 nam [minister-president Rutte](#) deel aan een [Sahel Top in Brussel](#) waar hij EUR 5 miljoen steun aankondigde voor een [regionale troepenmacht](#). Nederland en Duitsland besloten bovendien tot een gezamenlijke financiële bijdrage aan [mobiele grensteams in Niger](#).

Mede door de internationale inspanningen in en met derde landen is de irreguliere aankomst van migranten in Europa in 2018 sterk [gedaald](#) ten opzichte van 2017. Het aantal illegale grensoverschrijdingen is het laagste in vijf jaar, en betekent zelfs een daling van 92% ten opzichte van het piekjaar 2015. Dit is het resultaat van inspanningen van diverse partijen. Er zijn [maatregelen](#) getroffen in samenwerking met landen van herkomst, transit en bestemming. Zo is de [aanpak van mensenhandel en mensensmokkel geïntensiveerd](#), is de [opvang en bescherming in de regio verder verbeterd](#), heeft de [EU-Turkije Verklaring](#) de laatste jaren bijgedragen aan lagere aankomsten in Griekenland, en zijn tienduizenden migranten vanuit de EU en transitlanden als Libië en Niger

teruggekeerd naar hun landen van herkomst. Ook zijn [stappen gezet](#) om de situatie van migranten in bijvoorbeeld Libië en Niger te verbeteren. Hoewel het aantal verdrinkingen van migranten in de Middellandse Zee is afgenomen is het aantal van meer dan [2100 doden onder irreguliere migranten die de oversteek maakten naar Europa](#) in 2018 nog steeds hoog en zorgwekkend.

Nederland heeft bilateraal en via de Europese Unie de Libische autoriteiten aangespoord verbetering te bewerkstelligen in de omstandigheden van migranten in Libië. Met resultaat. Er is een tiental detentiecentra gesloten. Ook is met internationale, waaronder Nederlandse, steun aan UNHCR in Tripoli het *Gather and Departure Centre* geopend waar migranten worden opgevangen en vanwaaruit zij naar hun landen van herkomst kunnen terugkeren, kunnen worden geëvacueerd naar Niger of hervestigd naar andere landen. Desalniettemin blijft de situatie in de Libische detentiecentra ronduit zorgelijk.

De minister van Buitenlandse Zaken [opende](#) in 2018 een Nederlandse 'diplomatieke antenne' in Niger. Met Nederlandse steun is gewerkt aan het verbeteren van de capaciteit van enkele Noord- en West-Afrikaanse landen in het opsporen en vervolgen van netwerken van mensensmokkelaars en –handelaren. In dit kader betekende plaatsing van een Nigeriaanse aanklaagster in Italië een sterke verbetering van justitiële samenwerking tussen Nigeria en Italië. Ook leidde Nederlands initiatief tot het op de sanctielijst van de VN plaatsen van zes vooraanstaande leiders van mensenhandel- en mensensmokkelnetwerken, een primeur.

Eind 2018 bereikten EU-lidstaten overeenstemming over het mandaat voor de onderhandelingen met de landen in Afrika, het Caraïbisch Gebied en de Stille Oceaan (ACS) over een opvolger van het Verdrag van Cotonou, dat in 2020 afloopt. Mede dankzij [Nederlandse inzet](#) is er binnen het [EU-onderhandelingsmandaat](#) meer aandacht voor de naleving van afspraken, onder andere op het gebied van migratie.

Op 19 december 2018 is in New York het VN Global Compact voor Veilige, Geordende en Reguliere Migratie (GCM) met een ruime twee-derde meerderheid van stemmen formeel [aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN](#). Het kabinet beschouwt het GCM als een gedeeld uitgangspunt op grond waarvan de samenwerking met landen van herkomst en transit verder kan worden geïntensiveerd, in lijn met het regeerakkoord en de integrale migratieagenda.

Opvang in de regio en bescherming van migranten

Het belang van een duurzame aanpak van langdurige vluchtelingensituaties is stevig verankerd in de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Het kabinet heeft zich in 2018 op verschillende fronten ingezet voor een ontwikkelingsgerichte aanpak van langdurige ontheemding. De aanneming van het *Global Compact for Refugees* door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) in december 2018 was een belangrijke [stap](#). In lijn met de inzet van het kabinet, roept het VN Vluchtelingenpact op tot steun voor landen die grote aantallen vluchtelingen opvangen, zodat zij deze ontheemden kunnen integreren in lokale voorzieningen (onderwijs, gezondheidszorg) en de arbeidsmarkt.

Nederland is in 2018 een meerjarig partnerschap aangegaan met vijf organisaties: UNICEF, UNHCR, de Wereldbank, IFC en ILO. Dit partnerschap zet zich in om de perspectieven van zowel vluchtelingen als gastgemeenschappen te verbeteren. De nadruk ligt op basis- en vakonderwijs en werkgelegenheid in Libanon, Jordanië, Irak en de Hoorn van Afrika. Een belangrijk deel van de Nederlandse steun voor opvang in de regio kwam terecht bij kinderen en jongeren. Daarnaast leverde Nederland een bijdrage aan het bevorderen van economische ontwikkeling en banengroei. Om de Nederlandse steun voor opvanglanden kracht bij te zetten, bezocht de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking in 2018 de focuslanden [Jordanië, Irak](#) en Libanon.

Ook in Europees verband draagt Nederland bij aan adequate opvang en bescherming van vluchtelingen en gastgemeenschappen. Zo steunde Nederland in 2018 opnieuw het [EU Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis](#). Europa heeft via dit fonds in 2018 ongeveer vijftig projecten gefinancierd, die gezamenlijk meer dan twee miljoen mensen bereiken op het gebied van onderwijs, werkgelegenheid, gezondheidszorg en bescherming. Nederland zet in op strategische coördinatie met de Europese *Trust Funds*, zodat de gezamenlijke Europese inzet elkaar aanvult en versterkt.

Grondoorzaken

In de afgelopen drie decennia heeft meer dan een [miljard mensen zich ontworsteld aan extreme armoede](#). Desondanks zijn [736 miljoen mensen](#) nog steeds extreem arm. Deze armoede concentreert zich steeds meer in Sub-Sahara Afrika. In de Nederlandse inzet in 2018 stond de bestrijding van de grondoorzaken van armoede, (irreguliere) migratie, terreur en klimaatverandering centraal. De focus van ontwikkelingssamenwerking verschoof naar de instabiele regio's West-Afrika/ Sahel, de Hoorn van Afrika, het Midden-Oosten en Noord-Afrika.

Op basis van de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking zijn [partnerschappen](#) afgesloten met internationale organisaties op het gebied van conflictpreventie/mediation die werkzaam zijn in de MENA-, Sahel- en Grote Merenregio, alsook de Hoorn van Afrika en Afghanistan.

Begin 2017 startten verschillende ngo-consortia met het *Addressing Root Causes* (ARC) Programma. Het merendeel van de projecten zal tot en met 2021 lopen. Verspreid over twaalf landen richten de 21 ARC-programma's zich op het aanpakken van grondoorzaken van gewapend conflict, instabiliteit en irreguliere migratie in fragiele staten. Enkele consortium partners van het *Addressing Root Causes* (ARC) programma ondervonden uitdagingen bij de implementatie van hun activiteiten. In [Burundi](#) en [Pakistan](#) stelde de centrale overheid aanvullende voorwaarden aan registratie van ngo's of trok eenzijdig de registratie van ngo's in. Hoewel de programma's in Burundi zoals gepland voorlopig voortgezet kunnen worden, is het nog onduidelijk of alle programma's in Pakistan voortgezet kunnen worden zoals beoogd. De regering heeft besloten om het programma in [Syrië](#) voortijdig te beëindigen, de Kamer is hierover schriftelijk geïnformeerd.

Ontwikkeling van de private sector bevordert inclusieve economische groei, conform de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#). Door het ondernemingsklimaat te verbeteren en ondernemerschap te stimuleren groeit de bedrijvigheid en de werkgelegenheid in lage- en middeninkomenslanden. Met goede banen en stabiele inkomens wordt armoede verminderd. Werk en inkomen dragen ook bij aan het wegnemen van de grondoorzaken van conflict en irreguliere migratie. Zo draagt Nederland bij aan het [NASIRA](#)-programma, dat met een EU-garantie van EUR 75 miljoen naar verwachting EUR 500 miljoen aan financiering beschikbaar kan stellen voor werkgelegenheid voor vluchtelingen, migranten, jongeren en vrouwen. Ondernemerschap in lage- en middeninkomenslanden is nodig om de grondoorzaken van armoede, irreguliere migratie aan te pakken. Nederland ondersteunt het opstarten en de groei van lokale ondernemingen met advies en financiële middelen.

Asiel

De totale asielinstream in Nederland (eerste asielaanvragen, herhaalde asielaanvragen, nareizigers, herplaatsing en hervestiging) was in 2018 32.230. In 2018 is een bedrag van EUR 482,1 miljoen aan ODA toegerekend voor de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit DAC-landen.

Consulair

In totaal zijn in 2018 [6.460](#) nareizigers daadwerkelijk ingereisd. De ambassades spelen een rol in het nareis-proces aangezien zij op verzoek van de IND enkele nadere onderzoeken uitvoeren en uiteindelijk ook de machtiging tot voorlopig verblijf (MVV) afgeven waarmee het gezinslid naar Nederland reist.